MARS ET HISTORIA

12e jaargang nummer 5 - sept./okt. 1978.

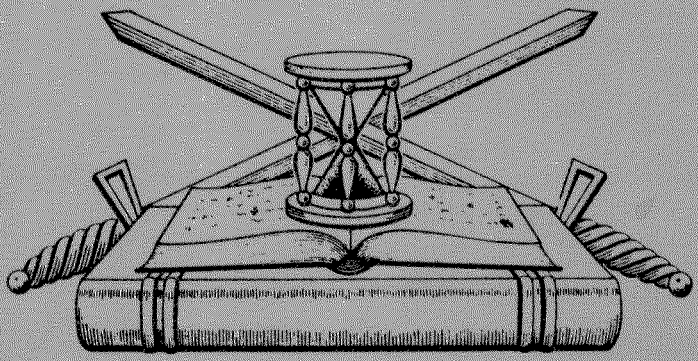

ORGAAN

VAN DE
NEDERLANDSE VERENIGING
TER BEOEFENING VAN DE
MILITAIRE HISTORIE

OPGERICHT 20 AUGUSTUS 1966

Beschermheer : Z.K.H. de Prins der Nederlanden

SAMENSTELLING VAN HET ALGEMEEN BESTUUR:

Voorzitter	:	F.L. Diekerhoff
Ondervoorzitter	:	C.A. Heshusius
1e Secretaris	:	H. Muller
Penningmeester	:	C.J. Kneppelhout
2e Secretaris	:	E.W. van Popta
Leden	:	jhr. D.J.H.N. den Beer Poortugael
		J. van den Berg
		B.C. Cats
		drs. J.P.C.M. van Hoof
		J.C. Hopperus Buma
		F.J. van Lier
		F.J.A. Lutz
		drs. G.J. van Ojen jr.
		H. Ringoir
Adviseur	:	mr. Ch.L.M. Schaepman

ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:

Voorzitter	:	Oranje Nassaustraat 1, Geldermalsen, Tel. 03455-1773
Ondervoorzitter	:	Wassenaarseweg 161, 's-Gravenhage, Tel. 070-248495
1e Secretaris	:	Willem III laan 14, Breda, Tel. 076-653239
Penningmeester	:	Edo Bergsmastraat 9, Doetinchem, Tel. 08340-23982

Contributie bedraagt per jaar min. ƒ 30,00, te storten op rek. no. 53.30.33.403 van de Algemene Bank Nederland N.V. te Doetinchem, ten name van de Nederlandse Vereniging Militaire Historie of op giro 29 40 790 van de Nederlandse Vereniging Militaire Historie te Doetinchem.

SAMENSTELLING REDACTIE-WERKCOMMISSIE:

Redactieadres	:	E.W. van Popta, Heliotrooplaan 356 L, 's-Gravenhage (Kijkduin), tel. 070-685168
		J. van den Berg
		drs. J.P.C.M. van Hoof

SAMENSTELLING REDACTIE-ADVIESCOMMISSIE:

F.L. Diekerhoff
drs. G.J. van Ojen jr.
H. Ringoir

AFDELINGSCORRESPONDENTEN: Zie binnenomslag van de achterzijde.

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil
antieke Wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie Eerste- en Tweede Wereld Oorlog, Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres: Sophiakade 5b, Rotterdam 3016.
Geopend vrijdag 19-21 uur, zaterdag 10-18 uur.

Telefoon 010-522297
01862-2338

3274 ZJ Blaaksedijk - NL.

Quidich 'n Rich Militaria
J. F. de Boer, Porcellishof 46
Alkmaar.

Inkoop, verkoop, ruil.
specialiteit:
ridderorden, medailles en onderscheidingstekens van binnenlandse en buitenlandse legers.

Open na telefonische afspraak:

072-121316.

ANTIQUARIAAT

't Prentenkabinet m. soesman V.O.F

Uitgebreide en veelzijdige collectie antieke gravures, kaarten en plattegronden.

Oude en zeldzame boeken.

Restauratie van oude prenten.

Oostzeedijk 350 - 3063 CD - Rotterdam
tel. 010 - 11 11 93 - 20 77 27

Dagelijks geopend van 12.00 uur tot 17.30 uur.

MARS ET HISTORIA

12e jaargang
nummer 5
sept./okt. 1978.

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremonieel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire- en semi- militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD

Bestuursmededelingen
- 6e Opgave van wijzigingen op de ledenlijst 1977.

In 1978: Een plechtigheid in Atjeh waar de Nederlandse vlag bij was. Herbegrafenis van generaal Köhler.
door C. A. Heshusius.

Generaloberst Von Fritsch en het interbellum.
door O. van der Wind.

Een inleidende beschouwing over de fortificaties van Oud-Batavia.
door A. F. Lancker.

Een kwart eeuw geleden: Het einde van de strijd in Korea.
door L. L. von Münching.

Het Kruis voor Krijgsverrichtingen onder de loep genomen.
door H. G. Meijer.

Nogmaals de Hollandse eihandgranaat.

Literatuurlijst no. 14.

BESTUURSMEDEDELINGEN

6e Opgave van wijzigingen op de ledenlijst 1977

Nieuwe leden:

428 H. M. Franssen	Charlotte de Bourbonstraat 217 2595 VL 's-Gravenhage	algemeen
429 A. van Houte	Richard Wagenerlaan 1 2253 CA Voorschoten	algemeen (in 't bijz. 4)
430 J. Wagenvoorde	Effenseweg 26 4838 BB Breda	1, 2, 3, 8 13, 17.

IN 1978: EEN PLECHTIGHEID IN ATJEH WAAR DE NEDERLANDSE VLAG BIJ WAS. HERBEGRAFENIS VAN GENERAAL KÖHLER.

door C. A. Heshusius.

Nog maar heel kort geleden, om precies te zijn, op vrijdag 19 mei 1978, vond in Indonesië, in Atjeh nog wel, een heel merkwaardige gebeurtenis plaats
Met militair vertoon, begeleid door tromgeroffel en het blazen van de 'lastpost', werd daar een Nederlands generaal (her)begraven waarbij de lijkkist bedekt was met onze driekleur . . . Dit alles geschiedde op het oude ereveld 'Peutjoet'. Wat was er vooraf gegaan aan deze plechtigheid in de Republiek Indonesië in een omgeving die al langer dan een eeuw geleden bij uitstek het toneel was geweest van verbitterde gevechten tussen nederlandse militairen en inheemse vrijheidstrijders? En wie gold deze herbegraving? Het was het stoffelijk overschot van de generaal-majoor van het KNIL J. H. R. Köhler, ridder Militaire Willemsorde 4e klasse, die als opperbevelhebber van onze eerste Atjeh-expeditie op 14 april 1873 enkele honderden meters verder was gesneuveld, hier in Kota Radja, zoals toen Banda Aceh, de hoofdstad van het gewest Atjeh heette. De generaal werd destijds niet ter plaatse begraven doch zijn lijk werd meegevoerd over zee, weer naar Batavia, want onze troepen waren genoodzaakt Atjeh te ontruimen: de expeditie faalde . . . .
Maar nu weer even terug naar de recente tijd; we moeten het verhaal wel in diverse richtingen gaan vertellen om alle logische aanknopingspunten tegen te komen.
In de tweede helft van 1975 werden diverse Nederlanders wier voorouders een laatste rustplaats hadden gevonden op Europese kerkhoven in het voormalige Batavia opgeschrikt door een mededeling dat een aantal begraafplaatsen in het huidige Jakarta zou worden geruimd. De vroegere hoofdstad van Nederlands-Indië, Batavia, is nu ruimtelijk geheel en al opgenomen in het explosief groeiende Jakarta met zijn zes miljoen inwoners. Nieuwe wijken werden gebouwd en het stratenplan moest zich aanpassen aan het kolossale aantal motorvoertuigen in deze bruisende metropool.

De oude kerkhoven Tanah Abang in het centrum van het oude Batavia en dat te Djatinegara, het vroegere Meester Cornelis, een voorstad aan de zuidrand, moesten geruimd worden. Nabestaanden van de aldaar begravenen konden à raison van een zeker geldsbedrag de overbrenging van de stoffelijke resten hunner verwanten naar elders bewerkstelligen. Voor de resten waaromtrent geen verzoeken zouden binnenkomen was door de autoriteiten van de stad bepaald dat zij collectief zouden worden verzameld in een massagraf. Dit soort operaties heeft zich in de loop van de geschiedenis in meer grote wereldsteden voorgedaan; men denke bijvoorbeeld aan de catacomben van de stad Parijs. Het is een harde noodzaak, doch een materie die vaak voor nabestaanden moeilijk te verteren is.
Zo was dan in de vorige eeuw, op 28 april 1873, de kist met het stoffelijk overschot van generaal Köhler met veel militair eerbetoon te Batavia ter aarde besteld op het kerkhof Tanah Abang.
De geschiedenis is bekend: Köhler was de commandant van de eerste expeditie die Nederland naar Atjeh zond om dat land te veroveren. Het was het begin van de serie Atjeh-oorlogen die veertig jaar lang zouden voortduren. De veldtocht was slecht voorbereid en, wat in Indië al eerder was gebeurd en nog een paar maal zou gebeuren, men had de inheemse vijand schromelijk onderschat. De Nederlanders landden op 7 april en reeds op 23 april 1873 werd de terugtocht aanvaard. Onze sterkte van 5700 man was niet voldoende gebleken tegen de verwoed vechtende Atjehers. Het was een klap voor ons koloniale prestige.
Eind 1873 kwam de tweede expeditie: die had wel succes.
Maar ondertussen was generaal Köhler als een der eersten gesneuveld. Uit een verslag van de kapitein der genie George Kepper (Rotterdam 1874) lezen wij:
'Op de 14e april 1873 om 7.00 uur werd de missigit (moskee) te Kutaradja genomen en bezet. Generaal Köhler kwam omstreeks half negen zelf in de missigit en verkende samen met de chef-staf de omgeving. Kort daarna ontving de generaal Köhler, toen hij met zijn verrekijker de omgeving observeerde, een schot door de arm in de borst, onder het uitspreken van de woorden: 'O God ik ben getroffen' en binnen weinige ogenblikken had hij de laatste adem uitgeblazen. Dat schot schijnt voor hem bestemd te zijn geweest, want daarna moeten de Atjehers aan gevangen kettinggangers gevraagd hebben,of de generaal reeds dood was. Hij was dan ook kenbaar genoeg aan zijn uniform'.
Johan Harmen Rudolf Köhler, een in Groningen geboren jongen, was 54 jaar geworden; hij liet vrouw en vier kinderen achter; de generaalsrang had hij slechts zeer kort bekleed.

Nu weer over naar de jaren zeventig van deze eeuw. In 1970 ging de oud-KNIL-officier, kolonel der infanterie J.H.J. Brendgen weer voor het eerst na de tweede Wereldoorlog terug naar het gewest Atjeh, waar hij vroeger zeven jaar gediend had. Het viel hem op dat de fraaie en indrukwekkende erebegraafplaats 'Peutjoet', gelegen in de zuidwestelijke hoek van het vroegere Kuta Radja, in zeer deplorabele toestand verkeerde. Op Peutjoet liggen circa 2200 KNIL-militairen begraven, sinds het kerkhof kort na 1873 werd gebruikt om er de vele militairen ter ruste te leggen die waren gesneuveld of die aan gevechtsverwondingen en aan ziekten waren overleden. Lang niet alle militaire doden aan onze zijde - het waren er in Atjeh 12.000 - zijn in Peutjoet begraven; zij liggen overal in het gewest.
Alleen het ereveld Peutjoet was nu nog als zodanig herkenbaar.

J. H. R. Köhler had, als kolonel, kort vóór de Atjeh-expeditie het militaire commando gevoerd op Sumatra's Westkust. Hij stond bekend als een ervaren officier, strikt rechtvaardig, minzaam en algemeen geliefd en gewaardeerd.

Door de uitstekende contacten die kolonel Brendgen in Atjeh wist te leggen - hij zou er voortaan ieder jaar langdurig verblijven - en door de grote achting die hij zich in als zijn bescheidenheid wist te verwerven bij zowel autoriteiten als bij de particulieren - hij spreekt als één der zeer weinige Nederlanders de taal van de thans zelfstandige Provincie Atjeh - kwam van Atjehse zijde de wenselijkheid naar voren om de erebegraafplaats te gaan restaureren.

De filosofie welke achter deze gedachte was gaan ontstaan klinkt apocrief in de oren van de meeste Nederlanders. Ik hoop het ongeveer als volgt te mogen schetsen: hier liggen de mannen die werkelijk orde en rust gebracht hebben in de Indonesische archipel en bovendien moet dit kerkhof na restauratie voor de huidige Atjehers een bewijs zijn dat zij hun vrijheid niet voor niets hebben verkregen. Zij moeten begrijpen dat dit kerkhof voor hen van historische betekenis is en dat zij de Nederlandse heldhaftigheid naar waarde moeten schatten.
In 1972 startte dan ook daadwerkelijk, zij het eerst op kleine schaal, de restauratie.
Het Gemeentebestuur van Banda Aceh begon daarmee onder het devies:
' . . . . teneinde de strijdlust en het bezielende verzet van het Atjehse volk tijdens de oorlog tegen de Nederlanders te bevestigen'.
De autoriteiten stelden het behoud van de historische begraafplaats op prijs en zij zouden een belangrijke materiele bijdrage leveren.
Inmiddels was in Nederland de Stichting Peutjoet-Fonds opgericht, waarvan de genoemde kolonel Brendgen zowel de secretaris-penningmeester alsook de ziel en de motor is geweest tot op de huidige dag. Door vele particulieren werden en worden nog steeds gelden gestort in het Fonds. De ministeries van C.R.M. van Defensie hebben voor schenkingen gezorgd.
Ieder jaar gaat Peutjoet er nu beter uitzien: het verval is gestopt, de afwatering en de omheining gerepareerd, onwettige opstallen verwijderd, graven, paden en erepoort weer in nagenoeg de oude luister van een eeuw geleden hersteld. Ook voor het zich langzaamaan ontwikkelend toerisme is het ereveld een zinvol object geworden.
Voortredenerend in de hierboven geschetste filosofie der huidige Atjehse voormannen werd mede door de militaire gouverneur van Atjeh, door het bestuur van het Peutjoet-Fonds, de nazaten van generaal Köhler en niet te vergeten de staf van Harer Majesteits Ambassade te Jakarta de volgende stap gezet: de wenselijkheid dat het stoffelijk overschot van generaal Köhler van Jakarta naar Banda Aceh zou worden overgebracht en herbegraven op het ereveld Peutjoet. Ook in de Indonesische pers klonken verrassend positieve geluiden.
Uiteraard had het nog heel wat voeten in de aarde alvorens de herbegrafenis kon plaatsvinden, doch de hier geschetste eensgezindheid had succes. In Indonesië gaat dit soort zaken heel anders dan in ons huidige Nederland. Zo is bijvoorbeeld in Jakarta, in het stadsdeel waar het oude Batavia van de 17e eeuw stond, het oude Nederlandse stadhuis niet alleen geheel gerestaureerd door de Indonesische monumentenzorg, zodat het het drukst bezochte toeristische museum van de stad is geworden, doch in dat stadhuis hangen levensgroot de schilderijen van alle nederlandse gouverneurs-generaal: J.P. Coen, Daendels, Van Heutsz en Tjarda ook, een feit waarover vele Nederlanders verbaasd zullen zijn. Van de plechtigheid zelve hoopt het Peutjoet-Fonds t.z.t. tegen betaling een geïllustreerde folder te kunnen uitgeven.
Kolonel b.d. Brendgen werd aangewezen om de zeer kleine kist met de stoffelijke resten over de dodenakker naar de groeve te dragen; de kist was bedekt met onze rood-wit-blauwe kleuren.

De inspectie van onze bevelhebber in de juist veroverde missigit (moskee), enkele seconden vóór het fatale schot dat de generaal (rechtse figuur met een veldkijker) door de linkerarm in de borst trof. Een Atjeh's strijder, die de bewegingen van de generaal had gevolgd, loste op grote afstand het goedgerichte schot. Na het sneuvelen werd het stoffelijk overschot vergezeld door een der adjudanten, de luitenant-ter-zee Marinkelle (rechts van Köhler op de plaat), naar het strand vervoerd. Toen de treurige mare 'de generaal is gesneuveld' aan de troepen bekend raakte, kwam er een zekere schrik over hen. Geheel links zien wij een zware boom, later de 'Köhlerboom' genoemd. Deze heeft nog heel lang gestaan en had een grote vermaardheid te Kuta Radja.

Tijdens mijn bezoek aan het kerkhof Tanah Abang te Jakarta in 1976 trof ik dit trieste beeld aan. Hier het monument op het graf van generaal Köhler.
Het bouwsel is té groot om ook mee naar Atjeh te komen. Wel zullen de marmeren platen op Peutjoet komen in een daar te bouwen nieuw monument. Daarvoor is echter geld nodig ook voor verdere restauratie: het werk is nog lang niet klaar.
Op één der platen het devies van de gesneuvelde: Wij zullen onze pligt doen.'

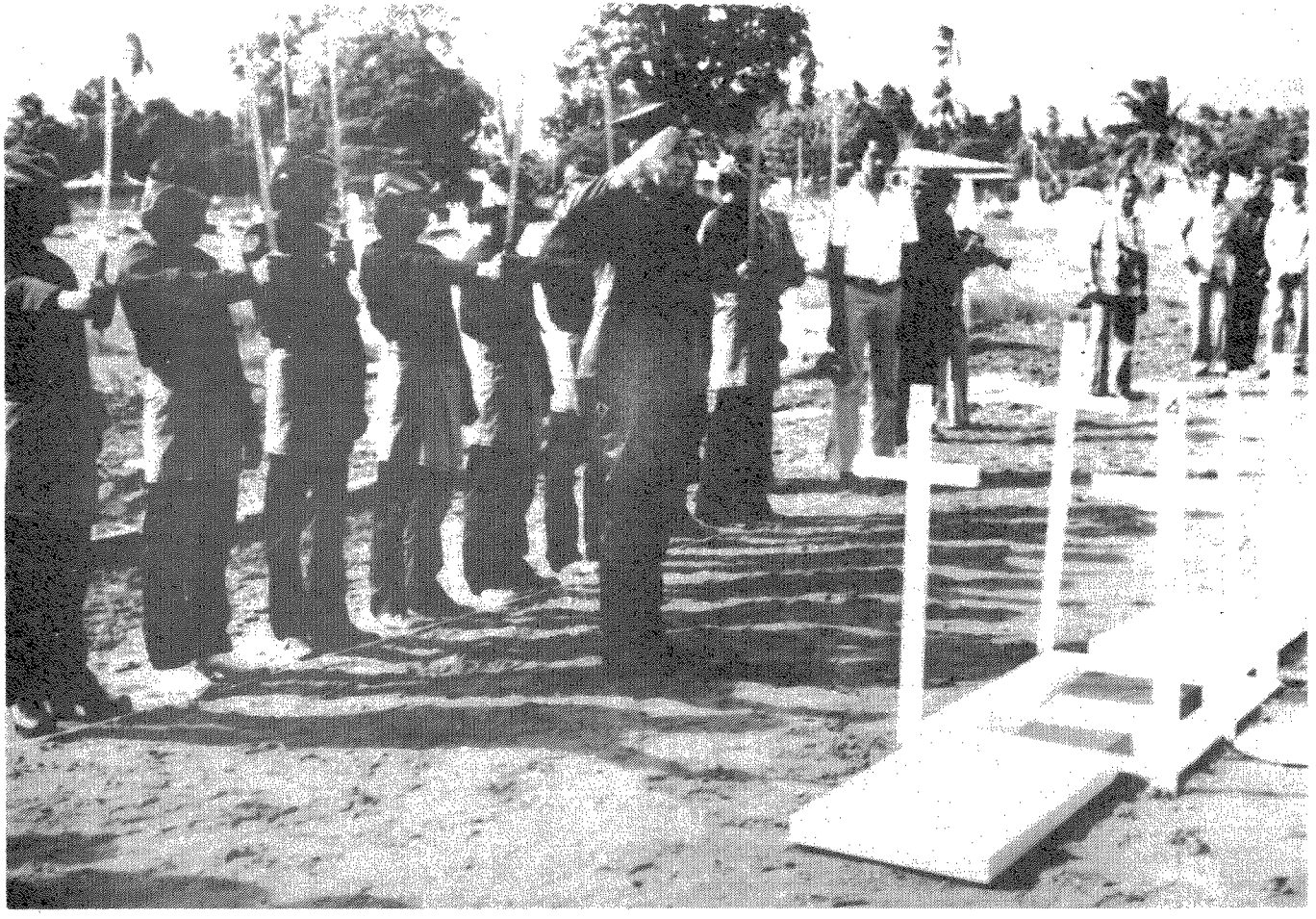

De bijzetting op Peutjoet.

De kolonel was in burger naar Atjeh gekomen, doch de autoriteiten deelden hem met nadruk mee dat zij het zeer zouden waarderen als hij in KNIL-uniform zou verschijnen.
Dit uniform werd ter plaatse nog vervaardigd(!). Het is nauwelijks te geloven . . . . . .
En zo vond dan de opzienbarende ceremonie officieel plaats ten aanschouwe van landelijke- en plaatselijke militaire- en civiele autoriteiten, onder wie de chef-staf Atjeh en de gouverneur, en verder de militaire attaché van onze ambassade in Indonesië, kolonel J. Linzel. Zij allen en ook Brendgen hielden redevoeringen. De langste was wel de rede van de gouverneur van Atjeh, de heer drs. A. Muzakkir Walad. Hij hield een historisch geheel verantwoord betoog. Om de groeve stond een Atjehse erewacht in traditioneel uniform, adat kleding, en bewapend met de klassieke vechtwapens van weleer, de peundeung en reuntjong (klewang en dolk) en elders nog acht tamboers en trompetters.
Het was negen uur in de voormiddag toen op Peutjoet de heer Brendgen naderde, met kistje en vlag, in de langzame pas onder doodse stilte, slechts doorbroken door tromgeroffel.
Hij was vergezeld van twee in Atjehs costuum gekleede gewapende panglima's (krijgs-aanvoerders). Na de bijzetting van de kist volgde het algemeen saluut en klink ijl in dit historische decorum de 'last post' op de trompet. Vervolgens legden de genoemde Indonesische en Nederlandse autoriteiten, benevens de voorzitter van de provinciale volksvertegenwoordiging bloemkransen. Tenslotte volgden de redevoeringen.
Hiermede was de sobere doch zeer indrukwekkende plechtigheid ten einde en verlieten de aanwezigen de begraafplaats, waarna het kerkhofpersoneel de groeve dichtte.
Generaal Köhler was na ruim een eeuw weer terug bij zijn soldaten; hij was hen in de dood voorgegaan.
Over de Atjeh oorlogen is in het verleden heel veel geschreven. Voor hen die over deze aangelegenheid in alle objectiviteit een tweetal moderne werken willen lezen, wordt verwezen naar het in 1969 verschenen boek 'De Atjeh-oorlog' van P. van 't Veer te Amsterdam en 'J. B. van Heutsz, leven en legende' door J. C. Witte, Bussum 1976.
Verder zijn er nog twee uitermate interessante historische romans van de hand van mevrouw M. H. Szekely-Lulofs. De één handelt over een drama bij een van de Nederlandse militaire patrouilles in Atjeh en is getiteld 'De Hongertocht' (1936). De andere 'Tjoet Nja Din' (1948) gaat over het leven van een onverzoenlijke Atjehse verzetstrijder.

Nog één historische opmerking: in de Nederlandse stad Middelburg zal mede door bemoeienis van het Fonds eerstdaags een gedenkplaat worden aangebracht in de huidige Tussenkerk (Wandelkerk) in het Abdijcomplex. In 1602 is hier een gezant uit Atjeh begraven, die toen in ons land was voor een diplomatieke opdracht bij het hof van Prins Maurits.

GENERAALOBERST VON FRITSCH EN HET INTERBELLUM

Duitsland - op weg naar de monistische staat. door O. van der Wind.

Ongeveer veertig jaar geleden sneuvelde in Warschau de vroegere Oberbefehlshaber des Heeres Generaloberst Von Fritsch. Twee hardnekkige versies omtrent zijn dood doen nog steeds de ronde. De eerste luidt dat Von Fritsch door de SS vermoord zou zijn, de tweede, de meest hardnekkige, dat hij vrijwillig de dood gezocht zou hebben.

Over de betekenis van en de legendevorming over Von Fritsch zal hieronder kort worden bericht.
Op 31 januari 1933 wordt Hitler door de bejaarde veldmaarschalk en president Hindenburg tot kanselier benoemd. De macht van Hitler is groot maar niet absoluut. Hij kan de steun van de conservatieven en de Wehrmacht niet ontberen. Beide staan tot op zekere hoogte, paradoxaal genoeg, wantrouwend tegenover Hitler en zijn partij, de NSDAP als volksbeweging. De conservatieven twijfelen aanvankelijk omdat zij weinig vertrouwen bezitten in de leiderscapaciteiten van de nieuwe kanselier. Zij laten echter als eersten het wantrouwen varen na de grote 'link up' met de industrie. De Wehrmacht bevindt zich in een geheel andere positie, namelijk door zijn autocratische a-politieke opbouw en door de sterke invloed uit de kringen van waaruit de officieren in de regel gerecruteerd worden. Dit laatste verdient een kleine toelichting.
Na 1918 is met name door Von Seeckt, de toenmalige chef van de legerleiding, erop toegezien dat tot de Reichswehr, de troepenmacht van 100.000 man, die Duitsland volgens het verdrag van Versailles nog mocht hebben zoveel mogelijk de 'betere' officieren worden toegelaten. Van de 5800 officieren waren er in 1924 velen hoog onderscheiden of op andere wijze gekwalificeerd. We kunnen vaststellen dat op 31 januari 1933 tenminste alle opperofficieren en een zeer groot aantal hoofdofficieren afkomstig zijn uit deze groep. Bij de verdere uitbouw van Hitlers krijgsmacht, de Wehrmacht, laat deze situatie duidelijke sporen na. Politieke beïnvloeding is er nauwelijks, dit in tegenstelling tot de Freikorpsen, die sterk politiek geëngageerd waren.
Feit is dat de uitbreidingsplannen voor het leger bij vele officieren, die het smadelijke vredesverdrag van Versailles maar slecht kunnen vergeten, een warm onthaal vinden.
In de beginjaren van dertig staan velen van hen zelfs sympathiek tegenover het nieuwe regiem. Het blijkt toch een ambivalente verhouding: aversie tegen de volksmassa der bruinhemden van de NSDAP, sympathie voor de ideeën over een sterke staat. Het officierskorps heeft ook grote moeite om de oude a-politieke (Pruisische) traditie los te laten. Alleen al de gedachte hieraan maakt vele officieren even onpasselijk als het zien van de tronies die Hitler omringen.

Een van de militiare kopstukken uit die periode is Wernher Freiherr von Fritsch.
Geboren in 1880 heeft hij in 1934, wanneer hij wordt benoemd tot Oberbefehlshaber des Heeres, reeds een glanzende militiare carrière achter de rug. Von Fritsch, opgevoed in de beste Pruisische traditie, beschikt over een scherpe geest en wordt alom door zijn bekwaamheid in het leger gerespecteerd. De aversie die hij koestert jegens de proletarische NSDAP mag geheel wederzijds genoemd worden.
De SA, de knokploeg van de NSDAP met als leider Ernst Roehm, beschouwt zich van meet af aan als de gewapende drager van de revolutie. Na de machtsovername van Hitler in januari '33 roert deze groepering zich heviger dan ooit. Vechtpartijen en binnenlandse onlusten zijn schering en inslag. Eind '33 verspreidt zich het gerucht dat Roehm aast op de post van Reichskriegsminister. De oude veldmaarschalk komt dit ter ore. Het leger raakt in beroering.
Hitler wordt door Hindenburg bij monde van Von Papen gedwongen om partij te kiezen. Het ultimatum dat hem gesteld wordt komt hier op neer: een eind maken aan de onlusten en wel direct ; zo niet dan zal de president het Notgesetz-decreet uitgeven, waarbij alle bestuur-

lijke macht in militaire handen komt. Een enerverende periode breekt aan.
Hitler kiest eieren voor zijn geld en besluit eerste de SA te liquideren, maar meer dan ooit is hij zich echter nu van het gevaar bewust dat hem van militaire zijde kan bedreigen.
Hij paait het leger met de belofte dat de Wehrmacht de enige wapendrager van het Rijk zal blijven. In ruil voor deze toezegging neemt het leger een afwachtende houding aan.
Op 30 juni 1934 vindt de Nacht der lange messen plaats. Vrijwel de gehele SA-top wordt door de SS vermoord of anderszins geliquideerd. Berichten over de moordpartijen verspreiden zich in geheel Duitsland. Nadat aanvankelijk Hitler voor zijn optreden geprezen is, begint hier en daar binnen het officierskorps de waarheid van deze boodschap binnen te dringen.
Von Fritsch heeft zich, in tegenstelling tot onder andere admiraal Raeder, van het begin af aan verzet tegen de plannen van Hitler en wel, voor zover wij kunnen nagaan, reeds op 16 mei 1934 te Bad Nauheim. Hij tracht andere collega's voor zijn mening te winnen, tevergeefs. Het Deutschland-Pakt komt dan tot stand, waarbij onder meer wordt bepaald dat in ruil voor Hitlers toezegging de Wehrmacht sterk te zullen maken, verlangd wordt dat het leger belooft zich afzijdig te houden bij de komende liquidatie van de S. A.
De tweede maal dat Von Fritsch zich verzet is begin november 1937. Op 5 november worden de oorlogsplannen aan de hoogste bevelhebbers uiteengezet door Hitler. Zowel chefstaf Beck als Von Fritsch maken afzonderlijk een vernietigende militaire analyse na afloop. Beck - moreel wat zwakker, later speelt hij nog een rol in de Putsch van '44 - laat het er verder bij. Von Fritsch echter maakt Hitler in een persoonlijk onderhoud op 9 november duidelijk dat alleen al op grond van militaire argumenten Hitlers plannen geen steek houden. Na dit, vermoedelijk in een geladen sfeer verlopen gesprek, weigert Hitler ook de kritiek van Von Neurath, zijn minister van buitenlandse zaken, om deze plannen aan te horen.
Von Neurath wordt ontslagen.
Begin 1938 ziet Hitler eindelijk kans schoon schip te maken. Reichskriegsminister Blomberg wordt eind januari door middel van een slecht ontvangen huwelijk tot aftreden gedwongen. Vrijwel op hetzelfde moment ziet de partij door middel van Himmlers organisatie de kans schoon om ook Von Fritsch ter zijde te schuiven. Door de Gestapo worden beschuldigingen ingebracht als zou Von Fritsch reeds jaren zwijggelden betalen inzake een ontdekte homosexuele relatie. Het geheel was een plot, waarbij de 'kroongetuige', vrezend voor zijn leven, gedwongen werd valse verklaringen af te leggen.
De generaal en edelman wordt eind januari 1938 in de kanselarij bij Hitler ontboden. Niets vermoedend wordt hij plotseling geconfronteerd met de louche getuige.
Uit opperste verbazing en afschuw verweert hij zich niet. Deze schurkerij is te veel voor hem. Hitler, niet geïnteresseerd in de waarheid, zendt hem met onmiddellijk ziekteverlof.
Op 4 februari 1938 laat Hitler verklaren dat hij vanaf dat moment het opperbevel over de gehele Wehrmacht overneemt. Tevens wordt een zeer ingrijpende reorganisatie van de topstructuur van kracht. Met Von Fritsch vallen 16 generaals en 66 opperofficieren. Het militaire apparaat is onthoofd. Binnen het leger krijgt men geen kans de betekenis van dit gebeuren te doorzien, want het militaire handwerk gaat voor, de Anschluss met Oostenrijk krijgt zijn beslag.
Het tragische van de gebeurtenissen omtrent Von Fritsch en Blomberg is dat deze door vrijwel alle tijdgenoten en ook lang daarna worden gezien als een ' Einzelaktion'.

De verschrikkelijke waarheid zal pas later doordringen. Veel wijst er nu op dat de caesuur in de geschiedenis van Duitsland in het interbellum ligt op 4 februari 1938 en niet op 31 januari 1933. Vanaf 4 februari 1938 kunnen we pas recht spreken van een onverdeelde macht: Duitsland is een monistische staat geworden.
Von Fritsch wordt nog tijdens de intocht in Oostenrijk door een militaire erehaag gezuiverd. Herstel in zijn oude functie is er logischerwijze niet bij. Als afscheid van zijn collega's officieren krijgt hij een woning aangeboden in Berlijn-Zehlendorf. (inzameling: per man 5 DM). In afwachting daarvan trekt hij zich terug op het landgoed 'Achterberg' gelegen in het huidige NATO-oefenterrein Bergen-Hohne enige kilometers zuidoosten van Soltau. Stilzitten kan hij echter niet. Detail: de aristocraat daagt Himmler, nog geheel volgens de militaire erecode, tot een duel uit. Generaal Beck, die de schriftelijke uitdaging zal overbrengen, loopt er veertien dagen mee in zijn zak en vergeet het dan tenslotte.
De banden met zijn oude artillerieregiment houdt Von Fritsch aan.
Om de infamie en de verveling te verdrijven volgt hij op 31 augustus 1939 als 'erekolonel' zijn regiment dat opgesteld staat in Oost-Pruisen. Veel verplichtingen geeft die rol niet, maar zijn wens om naar het front te gaan is vervuld.
De laatste fase treedt nu in. Op 1 september 1939 overschrijdt 12 Infdiv de Poolse grens met onder haar bevel het 12 artillerie regiment. Van het begin af aan houdt Von Fritsch zich niet alleen op bij zijn eigen eenheid, maar zwerft langs alle staven van de divisies en is ook veel voorin bij de infanteriespitsen te vinden.
Op 22 september 1938 verlaat hij voor een frontbezoek de 'Gefechtsstand' van het regiment in de buurt van Brewnica. In een auto, vergezeld van zijn adjudant, luitenant Rosenhagen, komt hij een half uur later aan bij de commandopost van 1 Bat/48 Infreg. Hij laat zich vervolgens door een compagniescommandant nauwkeurig inlichten over de geplande opmars. Deze wordt te 0905 ingezet. Nadat hij de inleidende acties heeft gevolgd wordt hij door zijn adjudant herinnerd aan het geplande bezoek aan de staf van 7 Armeekorps. Op de terugweg van het front, te voet, wordt hij samen met zijn adjudant op ongeveer 1500 meter achter de spits aangeschoten door enfilerend MG-vuur van Poolse achterblijvers. Von Fritsch wordt getroffen aan zijn linkerbeen en sterft aan aan slagaderlijke bloeding binnen een minuut. Zijn laatste woorden tot de te hulp snellende adjudant: 'Lassen Sie nur'.
Onbedoeld maar wel ironisch. Het verwijt zal immers blijven opduiken dat hij zelf als de machtigste exponent van het leger, toen het nog kon, zich krachtiger had moeten verzetten tegen het leegbloeden van een hele generatie. Het verwijt treft niet alleen hem.

Aan de rand van het oefenterrein Bergen-Hohne herinnert een klein monument aan de man wiens lot zo nauw heeft samengehangen met dat van het Duitse volk. Het stoffelijk overschot ligt onder een eeuwenoude beuk op het voormalige landgoed 'De Achterberg'.

Bronnen:

Hermann - Deutsche Militar Geschichte
Benoist - Histoire de l'armée allemande
Erfurth - die Geschichte des Deutsches Generalstabes
Brausch - der Tod des Generaloberst Von Fritsch
Shirer - rise and fall of the third Reich
Foerster - Generaloberst Von Fritsch
Fletcher - the dismissal and death of von Fritsch
Kriegstagebuch OKH/G en StdH.

'Generaloberst Wernhen Freiherr von Fritsch'

EEN INLEIDENDE BESCHOUWING OVER DE FORTIFICATIES VAN OUD-BATAVIA

door A.F. Lancker.

De aanleiding om dieper in te gaan op de verdedigingswerken van Batavia was een met copieën gevulde envellop van het Tropenmuseum te Amsterdam. De adjunct-conservatrice van dit museum namelijk had het lofwaardig initiatief genomen het meer den 800 pagina's tellend werk 'Oud Batavia' van dr. F. de Haan door te nemen en van elke bladzijde waarop iets stond over een fort een copie te laten maken. Bovendien kreeg ik een copie van een kaart van Batavia, getekend door Heydt. Na het bekijken van deze kaart en het lezen van de teksten uit 'Oud Batavia' moest ik wel tot schrijven komen. Bij de Topografische Dienst te Delft bestudeerde ik enige oude kaarten, het Algemeen Rijksarchief leverde mij haarscherpe fotocopieën van afbeeldingen uit de collectie Leupen en het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde in Leiden hielp mij aan copieen van kaarten.
Nu ging het erom de getraceerde verdedigingswerken op één kaart over te zetten.
Daartoe gebruikte ik een stafkaart van 1900. Het overzetten vergde veel meer tijd dan ik aanvankelijk had gedacht. De oude kaarten hadden een schaal in Rijnlandse roeden, maar op de ene kaart was 100 roede 58 mm, op een andere 24 mm.! Bovendien moest ik rekening houden met de in de loop der jaren opgetreden kustlijnverschuiving en de veranderingen in de loop van de rivieren, en natuurlijk met onnauwkeurigheden in de oude kaarten zelf.
Toch meen ik erin geslaagd te zijn de juiste locatie van 34 werken te hebben kunnen aangeven. Van de ligging van drie andere, op de hierbij afgedrukte kaart aangeduid met de nummers 28, 30 en 33, ben ik (nog) niet zeker. Ik was net klaar met passen, meten en overbrengen toen ik een uitnodiging kreeg van het hoofd van het Bureau Maritieme Historie van de Marinestaf, kpt.-ltz. b.d. F. van Oosten om eens 'langszij te komen met een deel van mijn collectie. Bij de bespreking kwam ook de bewuste kaart met de 37 verdedigingswerken ter tafel, waarop de heer Van Oosten mij bemoedigend toeknikte en zei: "En nu nog de andere helft..!"
In de lijst van namen van de verdedigingswerken heb ik niet opgenomen die van de bastions van fort Jacatra/Batavia, noch die van het kasteel Batavia. Evenmin zijn hierin vermeld die werken die aanvankelijk werden gebouwd als redoutes, maar waarvan het wel de bedoeling was dat zij werden opgenomen in de latere ommuring van de stad Batavia, waardoor zij eigenlijk als bastions fungeerden. Sommige auteurs omschreven deze werken als 'punten' of 'bolwerken'. Zoals ik reeds eerder heb geschreven ('Mars et Historia' 10e Jaargang nr. 5, januari 1976, p. 20-21) gaven de verschillende auteurs en kartografen aan verschillende soorten verdedigingswerken andere benamingen.
Zo kwam ik de 'Redoute of Thooren' Wilgenburg tegen (zie afbeelding).
Bij het latere Oost-indische Leger - gemakshalve noem ik de troepenmacht na de opheffing van de VOC tot 1950 het OIL, de benaming KNIL werd eerst in 1935 gebezigd - was een redoute een vierkante omwalling met aan de einden van slechts één diagonaal de bastions. Om de zaak 'gecompliceerder' te maken is hierbij ook een afbeelding gevoegd van de versterking Angké. Het opschrift luidt 'veldschans', maar de plattegrond geeft duidelijk een gebastionneerd fortje weer. Midden in de omwalling staat een zevenhoekige toren. Vandaar de tweede naam 'Sevenhoeck'.

Naar mijn mening zou deze toren een reduit zijn geweest.
Daar de benamingen der werken zo door elkaar zijn gebruikt, heb ik volstaan met op de lijst van genummerde fortificaties alleen het verschil aan te geven tussen een open veldwerk (batterij, schans, retranchement) en een gesloten werk (fort, fortje, redoute, toren)..
Een uitzondering maakte ik voor het Kasteel en de Citadel, die ik, in verhouding tot de andere, als een vesting beschouw.
De aan de verdedingswerken verbonden krijgshistorie is beperkt gebleven tot het Fort Jacatra/ Batavia en het Kasteel Batavia.
Hierover is zoveel geschreven dat hun geschiedenis als algemeen bekend mag worden verondersteld. Mogelijk minder bekend, hoewel toch door diverse auteurs verhaald, is de afgeslagen aanval op de zelfstandige redoute Hollandia (nr. 29).
Toen in augustus 1628 Batavia door de Matarammers onder aanvoering van de Toemenggoeng Baoereksa (Tomangong Boeraska) werd aangevallen, werd de buiten de omwalling gelegen redoute Hollandia geheel omsingeld. Deze sterkte, gelijkend op de redoute Wilgenburg, was alleen te beklimmen via een ladder naar de verdieping.
Commandant was de sergeant Hans Madelijn of Maagdelijn.
De bezetting was groot 25 man - anderen zeggen 16 man - en de bewapening bestond uit twee stukjes geschut. Madelijn wist een maand lang de aanvallen der Matarammers af te slaan, maar zijn kruit raakte op. Toen er weer een aanval plaats vond had men geen beter afweermiddel bij de hand dan de inhoud van het secreet en de nachtpotten..
Deze brei-achtige massa werd op de blote ruggen der aanvallers neergekwakt waarop zij, duidelijk hun afschuw uitend over het gebruikte strijdmiddel, de wijk namen.
Madelijn liet zich aan de minst besmeurde en onwelriekende kant afdelen en wist het Kasteel te bereiken waar hij verslag uitbracht. Anderdaags vond van uit het Kasteel een uitval plaats waarbij de troepen van de Toemenggoeng voorgoed werden verdreven. De bijnamen Kotta Tai (Poepstad) en Madelijnsterkte zijn hiermede verklaard!. Later werd de redoute omgedoopt in 'Buren'.
De vraag rijst waartoe in de VOC-periode al de batterijen hebben moeten dienen.
Niet voor de kustverdediging! Reeds bij de bouw van het Kasteel Batavia werd n. l. ervan uitgegaan dat deze sterkte aan de zeezijde zou worden verdedigd door de vloot. De toen nog in zee liggende noordelijke bastions waren het zwakst gebouwd en het minst bewapend.
Dat deze bastions enige tientallen jaren later door aanslibbing op 'het land' zijn komen te liggen was een streep door de rekening van de bouwers. Weliswaar heeft men getracht ook aan de noordzijde van het Kasteel een gracht te graven, hetgeen op een tekening uit 1652 duidelijk is te zien (zie afbeelding), maar het effect was gering, zo niet nihil.
In ieder geval was de opzet: kustverdediging door de vloot. Kennelijk rekende men er op dat er altijd voldoende schepen op de rede zouden liggen om over de nodige afweerkracht te kunnen beschikken. En dan ligt het voor de hand dat de batterijen bedoeld waren als strandverdediging, bijvoorbeeld tegen een prauwenvloot of langs de kust oprukkende Bantammers of Mataramse horden. Natuurlijk was het een nuttige bijkomstigheid dat vanuit deze posten meteen een oogje kon worden gehouden op de sluikhandel. De meeste van deze batterijen kwam door de aanslibbing verder van de zee af te liggen en verloren hiermede hun nut.

De later door het OIL overgenomen, verplaatste en/of nieuw opgerichte batterijen hadden ongetwijfeld een zwaardere bewapening en om deze reden moeten zij wèl tot de kustverdediging worden gerekend. De redoutes, forteresjes en thoorens buiten de ommuurde stad beoogden alleen het in het oog houden van de omgeving. Dat Daendels de meeste van deze werken als zijnde van geen nut meer, heeft laten slechten, is te begrijpen. Maar het is wel jammer, want het nageslacht heeft nu geen kans meer om bijv. zo'n 'thoorn' te bekijken, waarvan, zover mij bekend is, in Nederland nooit een exemplaar werd gebouwd.

Met mijn hartelijke dank voor de verkregen medewerking aan:
Algemeen Rijksarchief Den Haag - Bureau Maritieme Historie Den Haag - Koninklijk Instituut voor Taal - Land- en Volkenkunde Leiden - Tropenmuseum Amsterdam - Topografische Dienst Delft.

De namen der verdedigingswerken te Batavia alfabetische volgorde	opgericht	in documentatie vermeld		geslecht
Angké I of Zevenhoek	1657	. . .	. . .	1809
Angké II			1853	
Antjol I of Zoutelande	1656			1809
Antjol II			1884	
Baroe			1884	
Batavia/Jacatra	1610		1619	1628
Batavia (Kasteel)	1620	. . .	. . .	1809
Batenburg/Grietenburg	1656			1809
Beschermer	. . .		1798	. . .
Bottelier	. . .		1798	. . .
Buitenwacht/Apenwacht	1668		1740	. . .
Buren/Hollandia/Madelijnssterkte/Kotta Tai	1628	. . .	. . .	1766
Dieren	1774		1780	1809
Gedemoller	. . .	. . .	1798	. . .
Jacatra II	1656	1744	. . .	1809 ?
Keten	1751	. . .	. . .	1809 ?
Kliphof	. . .	. . .	1798	. . .
't Loo	1744	1884	1894	. . .
Maronde ten O. van de haven Tg. Priok	. . .	1744	. . .	. . .
Meester Cornelis/Nieuwendam	1656	. . .	. . .	1811
Middelpunt	1653			1809
Moeara Angké	. . .		1900	. . .
Moeara Antjol	. . .		1900	. . .
Moeara Baroe	. . .		1884	. . .
Noordwijk	1657	. . .	. . .	1809
(oude) Fluyt	1658		1798	. . .
Overzee	. . .		1798	. . .
Ploederskatje	. . .		1798	. . .

De namen der verdedigingswerken te Batavia in alfabetische volgorde	opgericht	in documentatie vermeld	geslecht
Polux	. . .	1798	
Prins Frederik	1837	1894	
't Retranchement	. . .	1798	
Rijswijk	1656	. . . . .	1729
Sterrenschans	. . .	1780	
Tandjong Priock	. . .	1798	
Tolbrug	. . .	. . . 1798	. . .
Vierkant	1620	. . . . .	. . .
Vijfhoeck	1656	. . . . .	. . .
't Waterkasteel	1745	. . . . .	1870
Welkomstbatterij	. . .	1884 1900	. . .
Westerbatterij	. . .	. . . 1853	. . .
Wilgenburg	1754	. . . . .	1809
Zeelicht	. . .	. . . 1798	. . .

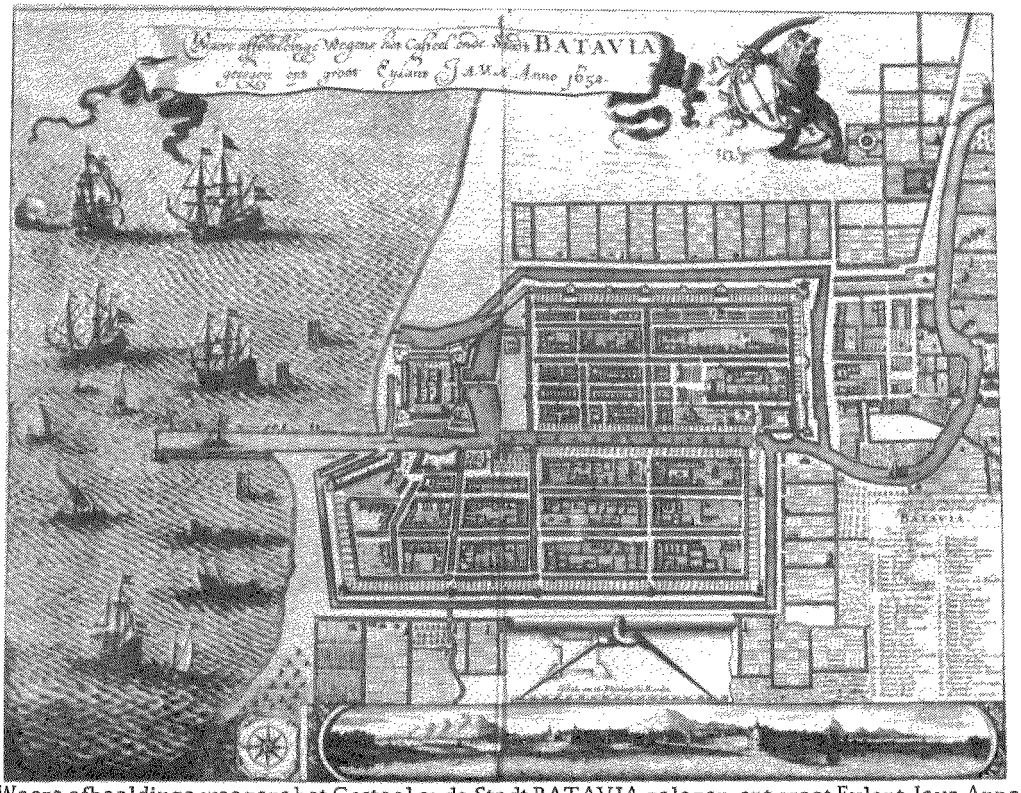

'Waere afbeeldinge weegens het Casteel ende Stadt BATAVIA gelegen opt groot Eylant Java Anno 1652'. Foto van een kaart, berustend in het Tropenmuseum Amsterdam.

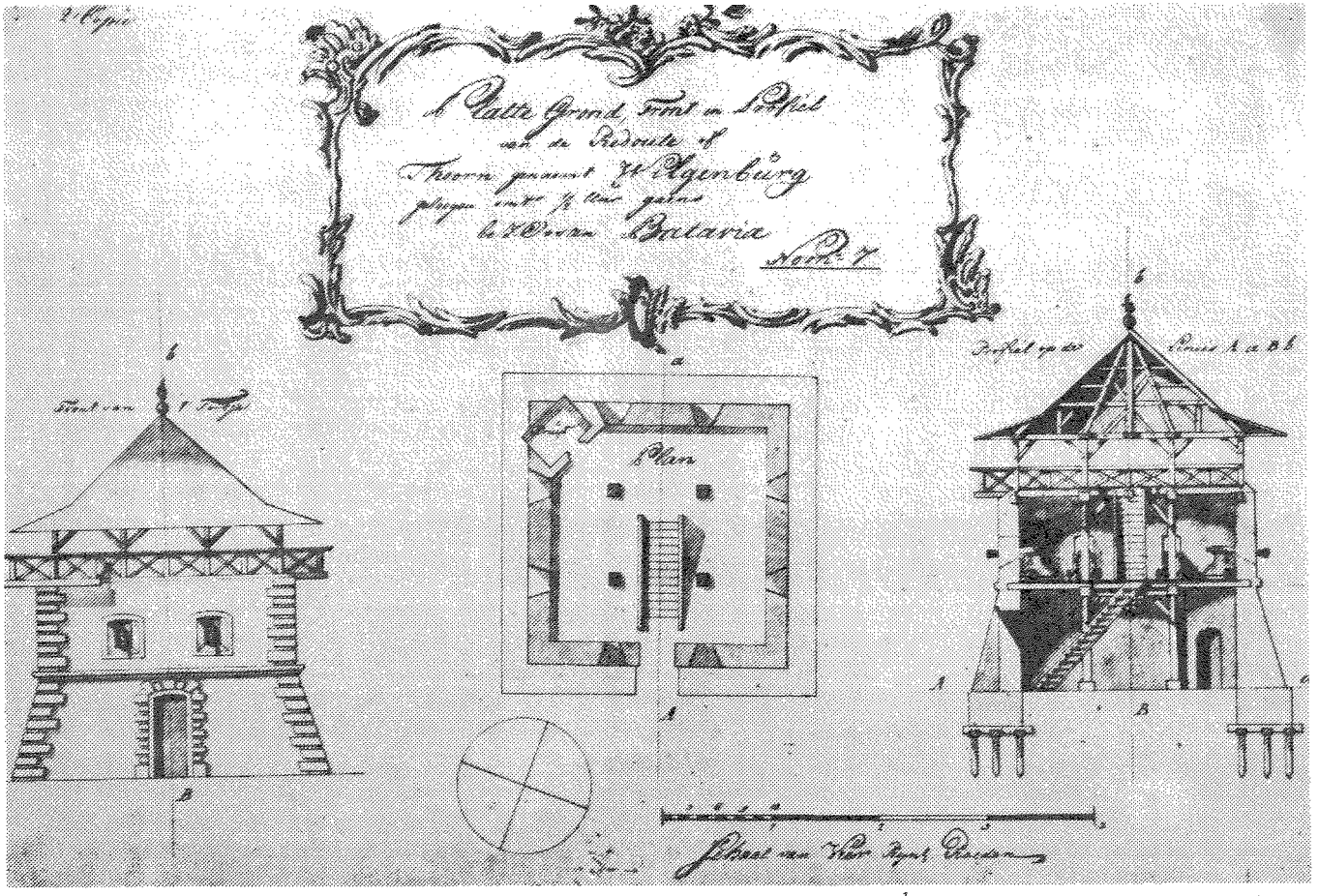

'Plattegrond, front en profiel van de Redoute of Thoorn genoemt Wilgenburg gelegen omtr. ½ uur gaems te Z. Oosten Batavia'. Tekening afkomstig uit de collectie Leupen (Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage).

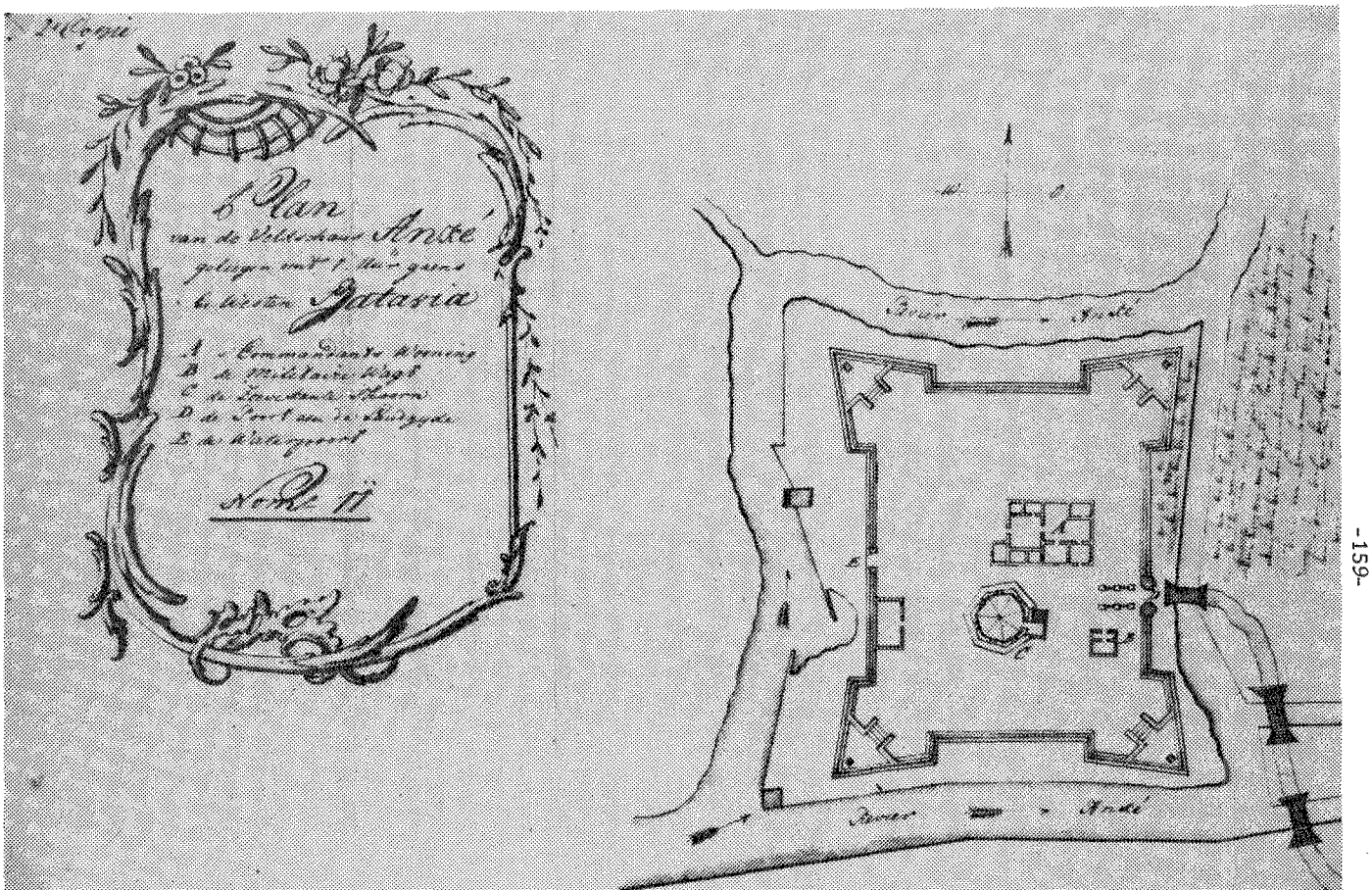

'Plan van de Veldschans Anké gelegen omtr. 1 uur gaens te Westen Batavia'.
Tekening afkomstig uit de collectie Leupen (Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage).

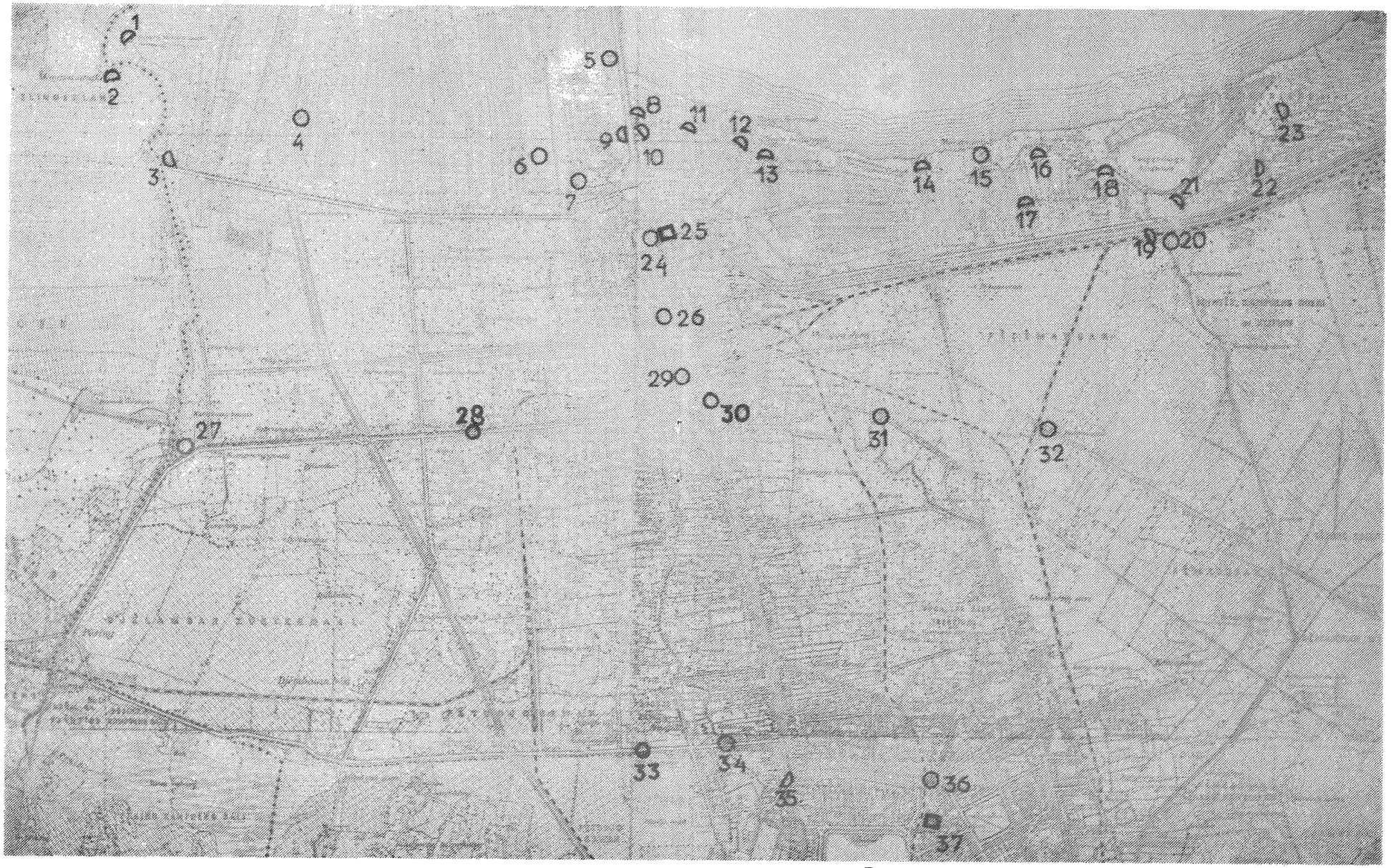

Batavia en zijn forten (foto afkomstig van het Bureau Maritieme Historie (nr. 56750).

Legenda: ○ fort(je), redoute, toren. ▭ batterij, schans retranchement
⌓ kasteel, citadel.

Zie verder de lijst op de volgende pagina.

1.	Moeara Angke	batterij	22.	Kliphof	batterij
2.	Gedemoller	batterij	23.	Tandjoeng Priok	retranchement
3.	De (oude) Fluyt	batterij	24.	Jacatra I:Batavia	fort
4.	De beschermer	fortje	25.	Batavia	kasteel
5.	Het waterkasteel	fort	26.	Middelpunt	redoute
6.	Dieren	fortje	27.	Angké/Zevenhoek	fortje
7.	Moeara Baroe	fortje	28.	Vijfhoeck	fortje
8.	Welkomst-batterij	batterij	29.	Hollandia/Buren/Madelein-	
9.	't Loo	batterij		sterkte/Kotta Tai	redoute
1o.	Ploederskatje	batterij	30.	Batenburg/Grietenburg	fortje
11.	Sterrenschans		31.	Jacatra II	fortje
12.	Polux	batterij	32.	Wilgenburg	fortje
13.	Castor	batterij	33.	De Keten	fortje
14.	De Bottelier	batterij	34.	Rijswijck	fortje
15.	Baroe	fortje	35.	Apenwacht	buitenpost
16.	Zeelicht	batterij	36.	Noordwijck	fortje
17.	Moeara Antjol of Antjol Baroe	batterij	37.	Prins Frederik	citadel
18.	Overzee	batterij			
19.	Het Retranchement				
20.	Antjol (Zuid)	fortje			
21.	Tolbrug mogelijk het latere Antjol N	batterij			

EEN KWART EEUW GELEDEN: HET EINDE VAN DE STRIJD IN KOREA

door L. L. von Münching.

Op 27 juli van dit jaar is het al weer vijfentwintig jaar geleden dat te Panmunjon in Korea een bestandsovereenkomst werd geparafeerd door de hoofden van de afvaardigingen, de Amerikaanse generaal William K. Harrison en de Noordkoreaanse generaal Nam Il. De opperbevelhebber van de strijdkrachten der Verenigde Naties, generaal Mark Clark en de Noordkoreaanse generaals Kim Il Sung en Peng Teh Hua van communistisch China ondertekenden afzonderlijk de documenten in hun eigen hoofdkwartieren. Twaalf uren na deze ondertekening werd het vuren gestaakt en kwam een einde aan de strijd in Korea, een conflict dat op 25 juni 1950 uitbrak en waarop drie jaren van verbeten strijd volgden.
De Amerikaanse maritieme historicus Samuel Eliot Morison heeft eens gezegd dat de oorlog haar betekenis verliest, indien men niet weet waarom deze wordt gevoerd. Dan zou men echter de gehele voorgeschiedenis en de aanleiding tot deze strijd in het Verre Oosten moeten analyseren en dat valt buiten de strekking van dit artikel. Het gaat hier om aan te tonen dat de Koninklijke Marine, die met een deerlijk gehavende vloot uit de Tweede Wereldoorlog te voorschijn kwam, midden in de wederopbouw van haar vloot een bijdrage moest leveren aan

de gezamenlijke militaire inspanning der Verenigde Naties tot bestrijding van de agressie, waaraan deze wereld, ook na de Tweede Wereldoorlog, helaas zo rijk is.
Het was op 1 juli 1950 dat de torpedobootjager Hr. Ms. Evertsen onder bevel van kapitein-luitenant ter zee D. J. van Doorninck in Straat Malakka voer, op weg van Belawan naar Poeloe Samboe om olie te laden, toen de commandant van de Vlag-officier Koninklijke Marine Indonesië, vice-admiraal F. J. Kist, plotseling een telegram ontving zich gereed te houden om zich naar Korea te begeven, terwijl een groot deel van de bemanning met de gedachten al in Nederland was, want in augustus 1950 zou Hr. Ms. Evertsen, na anderhalf jaar dienst in de Indonesische wateren, thuisvaren.
Let wel, zou thuisvaren, doch het lot beschikte het anders. Na diezelfde middag olie te hebben geladen te Poeloe Samboe, ging Hr. Ms. Evertsen met 28-mijls vaart in de richting van Soerabaja. In de late avond van 3 juli meerde Hr. Ms. Evertsen af aan de Madoerakade te Tandjong Perak. Diezelfde dag werd in de vergadering van de ministerraad besloten dat de Koninklijke Marine zou deelnemen aan de maritieme acties van de Verenigde Naties in de Koreaanse wateren.
Vrijdag, 7 juli 1950, lag Hr. Ms. Evertsen stoomklaar voor oorlogsgereed vertrek naar Korea. Trossen werden losgegooid en Hr. Ms. Evertsen maakte zich los van de kade en stoomde het Westervaarwater in, de onbekende toekomst tegemoet.
Nog geen vijf jaar na de Tweede Wereldoorlog ging een Nederlands oorlogsschip de strijd tegemoet, al was het ditmaal onder de vlag van de Verenigde Naties om de agressieve communisten in Noord-Korea een halt toe te roepen. Het schip was dan ook nog geen twee uur op zee of er hing reeds een Catalina boven het schip om als doel te fungeren voor de eerste anti-lucht vuurleidingsoefening.
Vervolgens stortte zij zich als een moderne duikbommenwerper vanaf grote hoogte in een scherpe bocht op Hr. Ms. Evertsen om vervolgens, na het afwerpen van een denkbeeldige bom, snel op te trekken om buiten het vuurbereik te komen van de 40 mm mitrailleurs. Het was een oefening om de geschutbedieningen vertrouwd te maken met hetgeen hen stond te wachten in de Koreaanse wateren. De commandant was vastbesloten met zijn mannen de hoogste graad van geoefendheid te bereiken, zodat het Nederlandse oorlogsschip in die wateren straks een behoorlijk figuur zou slaan, als het zich moest meten met eenheden van de Amerikaanse en Britse marines.
Op 16 juli liep Hr. Ms. Evertsen de Japanse haven Sasebo binnen en de commandant maakte zijn opwachting bij de Flag Officer, Second in Command Far East Station, schout-bij-nacht William G. Andrewes, CB, CBE, DSO, die tevens fungeerde als commandant van Task Group 96. 8 en wiens vlag woei op HMS. Belfast. Tezamen met de Nederlandse marine-adviseur te Tokio, kapitein ter zee J. A. L. Muller, werd vervolgens een bezoek gebracht aan de Commander Fleet Activities, kapitein-luienant ter zee L. G. Walley, USN. Het mag ons, Nederlanders, genoegdoening schenken dat een Nederlands oorlogsschip, ditmaal Hr. Ms. Evertsen, als één der eerste geallieerde schepen te Sasebo aankwam om de aldaar aanwezige zeestrijdkrachten te versterken.
Drie dagen na aankomst in de Japanse wateren werd Hr. Ms. Evertsen ingedeeld bij Task Force 96 en op de westkust van Korea tijdelijk toegevoegd aan Commander Task Unit 96. 8. 2, kapitein ter zee J. S. Salter, RN, wiens vlag woei aan boord van de kruiser HMS. Jamaica, om deel te nemen aan de blokkade van de kust van Noord-Korea. Naast deze taak moest Hr. Ms. Evertsen ook varen in carrier-verband, dat wil zeggen als eenheid in het scherm van één der Britse, Amerikaanse of Australische vliegkampschepen varen, een taak die van tijd tot tijd werd afgewisseld door normale patrouilledienst.

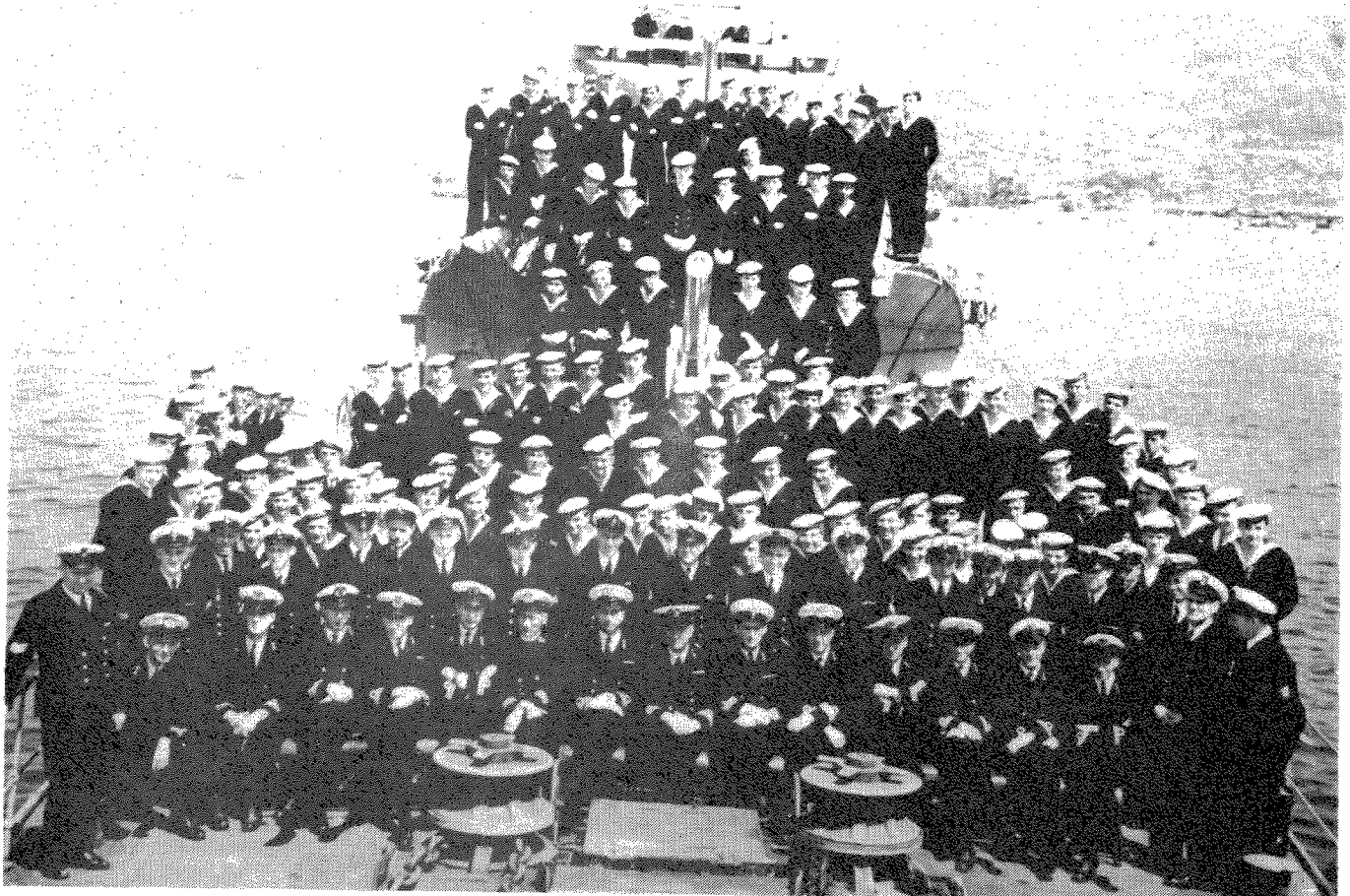

De voltallige bemanning van Hr. Ms. Evertsen in de Koreaanse wateren, verzameld op de bak. In het midden de commandant, kpt. -. ltz. D.J. van Doorninck, met aan zijn rechterzijde de toenmalige eerste officier, ltz. 1e klasse O. Cramwinckel.
(foto afkomstig uit de collectie van de auteur).

Veertien dagen na aankomst in de operationele wateren ontving de commandant van Hr. Ms. Evertsen zijn eerste belangrijke zelfstandige opdracht, namelijk de bescherming van het 20.000 ton metende Amerikaanse troepentransportschip General W. A. Mann, dat met vele duizenden Amerikaanse mariniers aan boord, uit Sasebo naar Pusan vertrok.
Na deze, wat uitvoeriger beschrijving van het begin en de eerste weken van de strijd in Korea, moeten we ons vanwege de ruimte, verder wat beperken. Maar het is een voorbeeld, hoe de schepen van de Koninklijke Marine, midden in vredestijd, elk ogenblik, tot de strijd kunnen worden geroepen overal ter wereld, waar agressie plotseling de kop opsteekt.
Tot medio maart 1951 was Hr. Ms. Evertsen in de Koreaanse wateren actief: patrouille-diensten, afgewisseld met konvooi-escorte, het uitvoeren van beschietingen en het deelnemen aan evacuaties. Het waren taken, waarvan zij zich met ere heeft gekweten en die het Nederlandse schip een uitstekende naam bezorgden, waarbij de Nederlandse driekleur, naast de vlag van de Verenigde Naties, werd hooggehouden. In de periode dat Hr. Ms. Evertsen zich in de Koreaanse wateren bevond, werd een afstand afgelegd, gelijk aan bijna vijfmaal de omtrek van de aarde.
Op 18 april 1951 nam de torpedobootjager Hr. Ms. Van Galen, onder bevel van kapitein luiten ant ter zee A. M. Valkenburg, de taak van Hr. Ms. Evertsen over te Hongkong.
Hr. Ms. Van Galen, de torpedobootjager die tijdens de oorlog was gekocht met behulp van het geld dat de 'vrije' Nederlanders over de gehele wereld hadden bijeengebracht voor een nieuwe jager, nadat de vorige van die naam na een heldhaftige strijd tegen de Duitse overweldigers in de meidagen van 1940 in Rotterdam was tenonder gegaan, genoot reeds een uitstekende naam bij de geallieerden. Niet voor niets noemde de opperbevelhebber van de Britse Eastern Fleet, Admiral Sir James Somerville in 1944 HN.1 MS Van Galen 'het beste schip van zijn vloot'. Hr. Ms. Van Galen had nu dus de taak zich deze traditie waardig te tonen. Maar reeds direct na opname in Task Force 95 bleek dit: al spoedig nam Hr. Ms. Van Galen deel aan de luchtoperaties, welke voor de krijgsverrichtingen te land van het grootste belang waren. Er werd een voortdurende oplettendheid vereist en snelle reacties, om te voorkomen dat het schip ten gevolge van een iets te laat uitgevoerde handeling door haar positie heen zou schieten, zodat het onderlinge verband zou worden verbroken. Het viel de eerste dagen dan ook niet mee om de in snelle opeenvolging omhoogschietende en meestal uitgebreide vlaggeseinen van het vliegkampschip te lezen en te beantwoorden, vooral omdat de aan boord zijnde seiners nog niet waren bedreven in de Amerikaanse methode. Maar, voor de zoveelste maal toonden de Nederlanders dat zij uit het juiste hout waren gesneden en na twee dagen kon hun reeds de leiding van de gecombineerde vlaggeseinoefening worden toevertrouwd.
Vanzelfsprekend waren het niet alleen de seiners van wie het uiterste werd gevergd. Ook de telegrafisten, die de korte-golfverbinding met de andere schepen onderhielden, leverden hun bijdrage en zij deden het goed!
Vijf achtereenvolgende patrouilles deed Hr. Ms. Van Galen dienst in het jagerscherm van de Amerikaanse vliegkampschepen Bataan en Sicily. De keer daarop werd escorte verleend aan de Britse kruiser HMS. Ceylon, waarbij zij vijandelijke posities op de vaste wal met haar batterij beschoot. Het schip leverde ook haar aandeel in het 'round the clock' bombardement van Wonsan, gevolgd door een bombardement van het gebied van Songjin en Chongjin tot aan de grens van Mandsjoerije.

Het tweede schip dat zich naar Korea begaf was de torpedobootjager Van Galen, onder bevel van kpt. - ltz. A. M. Valkenburg. Deze opname is gemaakt bij het vertrek uit Den Helder.
(foto afkomstig van het Bureau Maritieme Historie (no. 4896).

Naast de strijd tegen de vijand in deze wateren was er nog een vijand, waaraan het hoofd moest worden geboden. Dat waren de 'tropische storingen', zoals de tyfoons in de meteorologische bulletins van de Amerikaanse Zevende vloot werden aangeduid.
Toen op zekere dag in oktober te Sasebo de sirene ging voor de zoveelste tyfoon-waarschuwing, waarbij werd aangekondigd dat de windkracht binnen 24 uur zou toenemen tot 50 of meer zeemijlen per uur, verliet Hr. Ms. Van Galen de veilige haven om de tyfoon in open zee zo goed mogelijk te weerstaan. In kiellinie achter het Australische vliegkampschip Sydney en vóór de Canadese jager Sioux voer de Nederlandse jager naar buiten, terwijl nu en dan de door windstoten opgezweepte zeeën over het voorschip veegden en noodzaakten de vaart van 20 tot 12 mijl te verminderen. De onstuimige zee dwong de schepen te gaan bijliggen.
In de late namiddag van de eerste dag maakte het schip voor de eerste maal een slagzij van meer dan 50°; de bakboords-motorsloep sloeg uit haar stoelen en beukte tegen de davits, waardoor deze werden beschadigd. De jol werd door een overkomende zee gedegradeerd tot een hoop versplinterd hout en twee reddingvletten gingen over het hekwerk en verdwenen in de kokende zee. Maar toen kwam de kern van de depressie. Op de avond van 14 oktober bereikte de tyfoon zijn hoogtepunt; het centrum passeerde toen op ongeveer 100 mijl zuidoostelijk van Hr. Ms. Van Galen. De windsnelheid bedroeg omstreeks 180 km per uur, doch het schip overleefde moedig de strijd en kon behouden in de haven van Sasebo terugkeren, al was de schade aan boord niet onaanzienlijk.
Daarna brak voor Hr. Ms. Van Galen een periode aan, waarin de kanonnen duidelijke taal moesten spreken. Tesamen met de Amerikaanse jager USS. Swenson, trok zij erop uit, dag en nacht landdoelen beschietend, tot op bijna 42° N.B. In ditzelfde gebied opereerde ook het machtige Amerikaanse slagschip USS New Jersey, dat met zijn negen 40.6 cm kanonnen de vijandelijke linies onder vuur nam. Van 18 tot 21 november 1951 nam Hr. Ms. Van Galen deel aan Task Group 95.8, die onder tactisch bevel stond van de Britse schout-bij-nacht K. Scott-Moncrief, DSO. Operatie 'Atheneum' was een belangrijke episode tijdens het verblijf van Hr. Ms. Van Galen in de Koreaanse wateren, het was een gecombineerde carrier-, zeedoel en raketactie tegen de op de oostkust gelegen industriestad Hungnam.
Eén vliegkampschip, één kruiser, vijf torpedobootjagers en drie raketschepen namen eraan deel. De verschillende doelen werden afwisselend door het scheepsgeschut en de vliegtuigen gebombardeerd. Gedurende deze actie verschoot Hr. Ms. Van Galen 423 granaten. Daarop keerde zij terug naar de westkust van Korea en zette het jaar 1952 in met nachtelijke kustbeschietingen in de omgeving van het eiland Sokto. Op 5 januari 1952 spoedde Hr. Ms. Van Galen zich met hoge vaart naar een noordelijk van dit eiland gelegen punt om een kustbatterij tot zwijgen te brengen, welke twee Amerikaanse mijnenvegers had beschoten en één daarvan had getroffen. Ook ondersteunde zij een commando-actie met een precisiebombardement op een vijandelijke mitrailleuropstelling, die met één gelukstreffer werd vernietigd.
Na elf maanden operationele dienst in de Koreaanse wateren verliet Hr. Ms. Van Galen op 21 januari 1952 de haven van Sasebo met bestemming Nederland. Sedert haar vertrek uit Den Helder had zij 65.000 zeemijlen of meer dan driemaal de omtrek van de aarde afgelegd. Van deze afstand had zij 54.000 mijl operationeel onder tactisch bevel van de Verenigde Naties gevaren. Zij had daarbij 2775 spring- en 117 lichtgranaten afgevuurd en daarmede werd een succesvolle operationele torn in de Koreaanse wateren afgesloten.

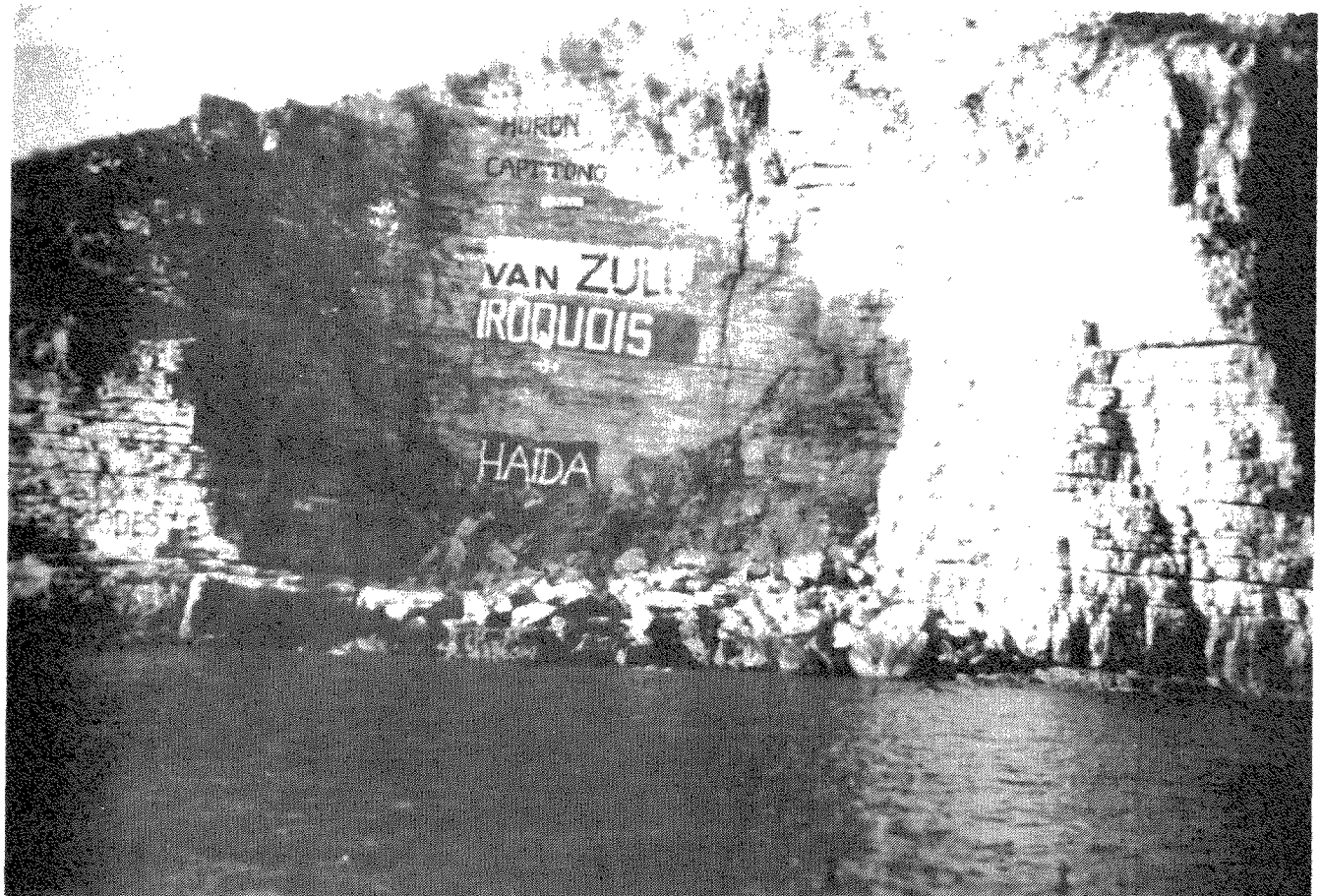

In de Koreaanse wateren bevond zich de rots van Yong Pyong Do. Verscheidene schepen die onder de vlag van de Verenigde Naties in deze wateren opereerden brachten hierop hun naam aan. Op de foto ziet men hier die van het fregat Hr. Ms. Van Zijll, terwijl ook de namen van de Canadese torpedobootjagers HMCS Haida, Iroquois en Huron zijn vermeld, evenals die van het Columbiaanse fregat Capitan Tono. (Foto afkomstig van het Bureau Maritieme Historie (no. 43605).

De reis, die de torpedobootjager Hr. Ms. Piet Hein onder bevel van kapitein-luitenant ter zee A. H. W. von Freytag Drabbe, op vrijdag 18 januari 1952 te Den Helder aanving, stond aanvankelijk niet onder een gunstig gesternte. Want tijdens de hevige noordwester, die de Nederlandse kust die dag beukte, spoelde kwartiermeester F. van der Horst even voorbij Huisduinen overboord en werd in enkele ogenblikken door de kokende zee verzwolgen. De door de storm aangerichte schade aan boord werd zo ernstig dat de commandant besloot keer te maken en zaterdagmorgen 19 januari was het schip te Den Helder terug. Twee dagen daarna, nadat op de werf de nodige herstellingen waren verricht, werd de steven opnieuw naar zee gewend en ditmaal verliep de reis zonder bijzondere voorvallen. Op 27 februari arriveerde Hr. Ms. Piet Hein te Hongkong en op 2 maart loste zij Hr. Ms. Van Galen af. Op 27 maart ving haar eerste patrouille in de Koreaanse wateren aan en vier dagen daarna was zij al in actie: het verlenen van vuursteun aan een klein Koreaans vaartuig dat troepen overbracht en door een kustbatterij werd beschoten. Het was een experiment, want de grotendeels jeugdige matrozen hadden door de ongunstige weersomstandgheden sedert het vertrek uit Colombo niet kunnen oefenen en hier werd de Amerikaanse methode van aanslagwaarneming gevolgd, terwijl zij de Britse hadden geleerd. Maar de Nederlandse zeeman staat zijn mannetje, dat bleek ook nu weer. Het vliegtuig meldde al na het zesde salvo dat het doel was getroffen!
In totaal werden elf patrouilles in de Koreaanse wateren ondernomen, waarvan negen op de westkust. De vele kustbombardementen waren, hoe belangrijk die ook mochten zijn, in verhouding tot de vele andere verrichtingen, slechts een betrekkelijk klein deel van het veelomvattend werk, dat de United Nations Blockading and Escort force als maritieme bijdrage tot de gezamenlijke oorlogvoering tot stand bracht. Eén van de hoogtepunten was ongetwijfeld het in de nacht van 14 op 15 november 1952 op de oostkust in het gebied van Songjin nabij de 41e breedtegraad opsporen en met geschutvuur vernietigen van een trein. Dit was voor de commandant van de Amerikaanse Zevende vloot, vice-admiraal Joseph J. Clark, USN reden om de commandant van Hr. Ms. Piet Hein telegrafisch zijn gelukwensen aan te bieden en het schip tevens het lidmaatschap te verlenen van de 'Train Busters Club', een eer, welke alleen te beurt viel aan die schepen welke een vijandelijke trein hadden vernietigd.
Hoewel niet rechtstreeks verband houdend met de eigenlijke oorlogstaak van Hr. Ms. Piet Hein in de Koreaanse wateren, mag ook de medische en materiële hulp van het schip aan de noodlijdende Koreaanse bevolking van het eiland Tae Yong Pyong Do niet onvermeld blijven. Op grote schaal werden vitamine-injecties toegediend aan Koreaanse oorlogswezen en uit de opvarenden van Hr. Ms. Piet Hein kwam spontaan de wens naar voren kleding en voedsel in te zamelen voor de koude en honger lijdende bevolking.
Gudurende haar waardevolle bijdrage aan de oorlogvoering legde Hr. Ms. Piet Hein 45.000 mijl af, verschoot ruim 3000 granaten en verstookte ruim 12.000 ton olie.
Op 18 januari 1953 loste het fregat Hr. Ms. Johan Maurits van Nassau te Hongkong Hr. Ms. Piet Hein af, na op 21 november 1952 uit Den Helder te zijn vertrokken. Het fregat stond onder bevel van kapitein-luitenant ter zee N. W. Sluijter. Acht dagen daarna arriveerde zij te Sasebo en twee dagen later vertrok zij voor haar eerste patrouille naar de westkust van Korea. Zij werd ingedeeld bij Task force 95, die bestemd was om in de ondiepe wateren van dit eilandenrijke zeegebied patrouilledienssten te verrichten, alsook kustbeschietingen uit te voeren.

In totaal volbracht zij tien patrouilles, waarvan negen op de westkust en één op de oostkust. Op 1 februari verleende zij met haar batterij voor de eerste maal vuursteun aan het eiland Tae Yong Pyong Do. Achttien springgranaten waren voldoende om de batterij aldaar tot zwijgen te brengen. Gedurende de derde patrouille op de westkust van Korea bombardeerde Hr. Ms. Johan Maurits samen met het Nieuwzeelandse fregat Hawea troepenconcentraties op het schiereiland Tok Tong. De week daarop deed zij dit nogmaals, ditmaal bij Hanal Dong en enkele dagen daarna wederom bij Rei Sei Sahi, even benoorden de 38e breedtegraad. Op 4 mei vertrok zij naar de oostkust om de Noordkoreaanse kust te blokkeren, vijandelijke mijnoperaties te verhinderen en het treinverkeer langs de kust met geschutvuur te storen. De zevende patrouille droeg een bijzonder karakter doordat de commandant tevens werd belast met het tactisch bevel over Taak Unit 95. 1. 5 en als zodanig twee Zuidkoreaanse mijnenvegers kreeg toegevoegd, terwijl het schip voorts deelnam een amfibische actie tegen de eilanden Sunwi Do en Yuk To. Hoewel het Nederlandse fregat effectieve vuursteun verleende bij de landingen van het 1st Partisan Infantry Regiment en vrijwel alle bunkers vernietigde, mislukte deze aanval, doch zij droeg er belangrijk toe bij dat deze Zuidkoreaanse troepen zich weer konden inschepen, zonder verliezen te lijden.

Op 27 juli 1953 werd te Panmunjon een wapenstilstand gesloten, welke voorlopig aan de strijd in Korea een einde maakte. Ter zee werd de blokkade opgeheven, terwijl de Verenigde Naties de door haar bezette eilanden op de Noordkoreaanse kust moesten ontruimen.

Hr. Ms. Johan Maurits had bij de uitvoering van de bestandsbepalingen tenslotte nog een historische taak te vervullen. Als het op dat tijdtip noordelijkste schip der Verenigde Naties op de westkust van Korea werd zij belast met de leiding van de ontruiming van het eiland Sokto, waar grote hoeveelheden wapens, munitie, voorraden en voertuigen waren opgeslagen. Operatie 'Pandora', zoals de codenaam luidde, had tot gevolg dat een 'beach partij' van het fregat naar het eiland werd gezonden. De afvoer van voorraden en voertuigen geschiedde door middel van een grote LST van de Zuidkoreaanse marine, waarbij achthonderd Koreaanse mariniers als laadploeg fungeerden. Enkele meerboeien werden opgeblazen en met een enorme explosie ging de observatiepost op het eiland, van waaruit het indirecte vuur van Hr. Ms. Johan Maurits van Nassau zo vele malen was geleid, de lucht in.

Na deze volbrachte taak trok het fregat zich buiten de driemijlsgrens terug en voegde zich bij de andere eenheden van Task Unit 95. 1. 4 om het einde af te wachten van de periode van tien dagen, die voor de uitvoering van de bestandsbepalingen was vastgelegd.

Evenals de drie torpedobootjagers die haar voorgingen, kon Hr. Ms. Johan Maurits van Nassau terugzien op een alleszins geslaagde operationele periode in de Koreaanse wateren. Ondanks de slechte betrekkelijk geringe vuurkracht van haar beide 10. 2 cm kanons, nam zij met succes deel aan een groot aantal beschietingen.

Gedurende niet minder dan 53 bombardementen verschoot zij in totaal 1437 granaten, waarbij herhaaldelijk zware verliezen aan vijandelijke troepen werden toegebracht.

Op 5 november 1953 werd Hr. Ms. Johan Maurits van Nassau in de Japanse haven Yokosuka afgelost door het fregat Hr. Ms. Dubois, dat daartoe onder bevel van luitenant ter zee 1e klasse T. Jellema, op 15 september 1953 uit Den Helder was vertrokken.

Aangezien de gevechtshandelingen op Korea na het sluiten van de wapenstilstand een einde was gekomen, hebben de na Hr. Ms. Johan Maurits van Nassau in de Koreaanse wateren

aanwezige fregatten Hr. Ms. Dubois (van 5 november 1953 tot 10 september 1954) en Hr. Ms. Van Zijll (van 10 september 1954 tot 24 januari 1955) nog slechts een ondergeschikte rol gespeeld.
Temidden van de natievlaggen van andere schepen heeft de Nederlandse driekleur daar in de Koreaanse wateren getuigenis afgelegd van de aanwezigheid van een aantal Nederlandse oorlogschepen, die in de jaren tussen 1950 en 1955, daadwerkelijk aan de strijd hebben deelgenomen: het belang van een duurzame vrede onder de volkeren.

Dit artikel werd in ongeveer dezelfde vorm reeds gepubliceerd in 'Alle Hens' van februari 1978.

J. v. H.

HET KRUIS VOOR KRIJGSVERRICHTINGEN ONDER DE LOEP GENOMEN

door H. G. Meijer.

Toen de schrijver in 'Mars et Historia' 4e jaargang (1969), nr. 4 en 5 het artikel schreef 'Het Kruis voor belangrijke Krijgsverrichtingen', kon hij niet bevroeden dat er nog veel meer kon worden gezegd over deze onderscheiding, welke bij Koninklijk Besluit van 19 februari 1869 werd ingesteld. Deze met terugwerkende kracht van 1846 ingestelde decoratie werd voor het laatst uitgereikt in 1948.
In dit tijdsbestek zijn deze onderscheidingen vervaardigd, waarbij kleine verschillen in uitvoering onvermijdelijk waren. Hoeveel verschillende versies van het origineel formaat officieel zijn uitgegeven is een vraag die in het verleden menigmaal is gesteld.
Dit artikel tracht daarop een antwoord te geven met behulp van gegevens, verstrekt door de heer B. W. Wagenaar. Deze deelde ons tevens mee dat wijlen dr. W. F. Bax op de hoogte was van deze verschillen. In de wetenschap dat deze expert bij uitstek dit zou onderschrijven hebben wij dan ook het gevoel dat we met het onderstaand overzicht een verantwoorde bijdrage leveren aan de militaire historie. Bovendien hopen we ermee te bereiken dat voortaan in musea en op tentoonstellingen uniformen worden voorzien van de juiste decoratie.
Mogelijk kan dit artikel in de toekomst gaan dienen als een soort naslagwerkje.
De auteur heeft niet de illusie op dit gebied de wijsheid in pacht te hebben.
Leden van onze vereniging die menen een aanvulling te kunnen geven worden dan ook aangespoord hun bevindingen te willen melden. Het zij overigens vermeld dat exemplaren van deze onderscheiding die in opdracht van particulieren werden vervaardigd, zoals de voorkomende zilveren en gebogen exemplaren, niet in deze opgave zijn opgenomen.

Type I

1e Emissie 1869
Model A.

- Het kenmerk van Type I is het borstbeeld.
- Het kenmerk van de 1e emissie is de grootte van de letter op de jarretière. (2 mm. hoog).
- Het kenmerk van model A is de slip van de jarretière, die duidelijk zichtbaar wel 1 mm eronder uitsteekt. Tevens staat achter de laatste letter van het opschrift een punt. (dus achter de N). Drie gaten in de jarretière. (na de gesp).

Overige bijzonderheid: De eikels in de krans van eikeloof zijn bijzonder groot. In de scherpe hoek, die gevormd wordt door de armen met de jarretière, zijn eikels zichtbaar. Boven de linker arm is de eikel duidelijk uit deze hoek verwijderd.

Type I 1e Emissie 1869 Model B

- Het kenmerk van type I is het borstbeeld.
- Het kenmerk van de 1e emissie is de grootte van de letter op de jarretière. (2 mm hoog)
- Het kenmerk van model B is de slip van de jarretière, die duidelijk zichtbaar 0,5 mm eronder uit steekt. Achter de laatste letter van het opschrift (N) staat geen punt. In de jarretière zijn achter de gesp drie gaten zichtbaar, waarvan een op het doorgetrokken gedeelte (evenals bij model A)

Overige bijzonderheid:
In tegenstelling met model A, zitten in alle omschreven hoeken de eikels op dezelfde plaats (precies in de hoek). Eveneens zijn de eikels bijzonder groot.

Type I
2e Emissie + 1873 Model A.

- Het kenmerk van Type I is het borstbeeld.
- Het kenmerk van de 2e emissie is de kleine letter (1,5 mm hoog). In de jarretiere zijn achter de gesp twee gaatjes zichtbaar, waarvan één op het doorgetrokken gedeelte.
- Het kenmerk van model A is de slip van de jarretière, die heel klein zichtbaar er onderuit steekt.

Type I. 2e Emissie + 1873
Model B.

- Het kenmerk van Type I is het borstbeeld.
- Het kenmerk van de 2e emissie is is de kleine letter (1,5 mm hoog). In de jarretière zijn achter de gesp twee gaatjes zichtbaar, waarvan één op het op het doorgetrokken gedeelte.
- Het kenmerk van model B is dat de slip van de jarretière ontbreekt.

Overige bijzonderheid:
De dikte van het kruis is minder dan bij alle overige modellen (bij de armen minder dan 2 mm, dus ongeveer 1 mm dunner dan de andere modellen).

Type II

1e Emissie + 1900 Model A

- Het kenmerk van Type II is het borstbeeld.
- Het kenmerk van de 1e emissie is de kleine letter van het opschrift (1,5 mm hoog).
- Het kenmerk van model A is het uiteinde van de halsafsnede, welke aan de voorzijde links t. o. v. de gesp der jarretière is geplaatst.
  In de jarretière achter de gesp zijn twee gaatjes zichtbaar, waarvan één op het doorgetrokken gedeelte.

Type II 1e Emissie + 1900 Model B

- Het kenmerk van Type II is het borstbeeld.
- Het kenmerk van de 1e emissie is de kleine letter van het opschrift (1,5 mm hoog).
- Het kenmerk van model B is het uiteinde van de halsafsnede, dat aan de voorzijde links t. o. v. de gesp der jarretière is geplaatst.
  Er zijn geen gaatjes op de jarretière achter de gesp, noch op het doorgetrokken gedeelte zichtbaar.
  (Model B is dus Model A zonder gaten in de jarretiere).

Type II 1e Emissie + 1900 Model C

- Het kenmerk van Type II is het borstbeeld.
- Het kenmerk van de 1e emissie is de kleine letter van het opschrift (1,5 mm hoog).
- Het kenmerk van model C is het uiteinde van de halfsafsnede, welke aan de voorzijde rechts t. o. v. de gesp der jarretière is geplaatst.
  In de jarretière achter de gesp zijn twee gaatjes zichtbaar, waarvan één op het doorgetrokken gedeelte.

Type II 1e Emissie + 1900 Model D.

- Het kenmerk van Type II is het borstbeeld.
- Het kenmerk van de 1e emissie is de kleine letter van het opschrift (1,5 mm hoog).
- Het kenmerk van model D is het uiteinde van de halfsafsnede, welke aan de voorzijde rechts t. o. v. de gesp der jarretière is geplaatst. Op de jarretière achter de gesp zijn géén gaatjes zichtbaar, noch op het doorgetrokken gedeelte.
  (Model D is dus Model C zonder gaten in de jarretière).

Type I

Het kenmerk van dit type is het borstbeeld van Koning Willem III, met het kale voorhoofd, de hangsnor, de puntbaard en de duidelijke haarlok boven het oor.
De halsafsnede geeft de indruk, dat er een stukje van de schouder zichtbaar is.

Type II

Het kenmerk van dit type is het borstbeeld van Koning Willem III, met de krijgshaftige snor, de ronde baard met krullen.
Het hoofd lijkt duidelijk meer rechtop geheven dan bij type I het geval is.
De halsafsnede is boven de schouder.

Type II
2e Emissie 1942 (Model 'Stokes'

- Het kenmerk van Type II is het borstbeeld.
- Het kenmerk van de 2e emissie is de achterzijde van het kruis waarin op de onderste arm de naam STOKES is ingeslagen met een letterhoogte van 1 mm. Dit kruis werd vervaardigd door de Firma Stokes in Melbourne (Australië). Dit kruis zit d.m.v. de gebruikelijke beugel bevestigd aan het lint, dat 23 mm breed is en op het originele opgemaakte kruis in twee banen naast elkaar gebruikt; de kleur is cobaltgroen met geel/oranje. Deze afwijkende kleur kan verklaard worden doordat het vervaardigd werd aan de hand van een gedragen origineel. Op het lint zit de gesp TIMOR 1942 met de standaard uitgevoerde haken bevestigd. Op de achterzijde is vaag een cirkel zichtbaar van 28 mm dia.

Type II 3e Emissie 1948
(Model Kon. Begeer Voorschoten)

- Het kenmerk van Type II is het borstbeeld.
- Het kenmerk van de 3e emissie is de bevestiging van het kruis d.m.v. geel garen op het opgemaakte lint, dat 29 mm breed is en in twee banen half over elkaar is gebruikt. De kleur van de 25 mm brede middenbaan is donker groen, terwijl de zijbanen oranje/geel van kleur zijn. Het lint zit bevestigd op een plaatje dat met blauwe stof is overgetrokken, en waarop met lichtgrijze letters geborduurd staat: fa. A. Tack, Breda. Op het lint zit de bijzondere gesp TIMOR 1942, op de achterzijde voorzien van twee opgesoldeerde pennetjes, waarmee hij op het lint zit bevestigd. (Dus niet uitgevoerd met de gebruikelijke haken).

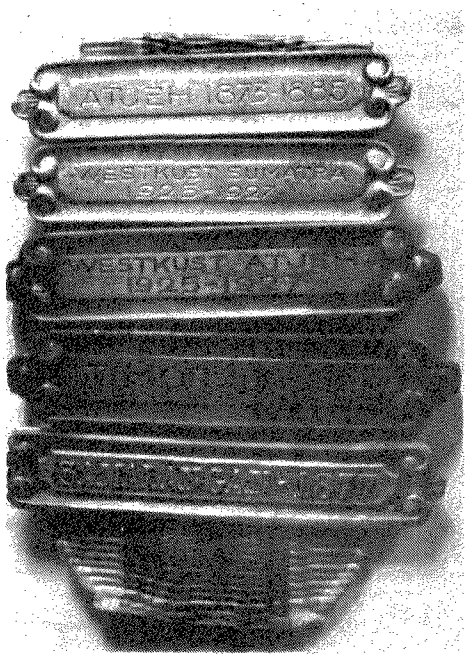

De met standaard bevestigingshaken uitgevoerde gespen hebben dus een uitzondering in de gesp TIMOR 1942 (Kon. Begeer), waar de haken vervangen zijn door twee opgesoldeerde pennetjes. Er bestaan echter gespen met nog een ander type bevestiging n. l. met aan de achterzijde een strip van 3 mm breed, die aan de uiteinden is omgezet en vastgesoldeerd. (Zie op afbeelding de gesp SAMALANGAN - 1877). Deze gesp heeft de breedte van 40 mm. Het afgebeelde exemplaar is overigens van zilver en het zilvermerk is in genoemde strip ingeslagen. Met dezelfde bevestigingsstrip uitgevoerd zijn de twee bovenste gespen waar deze strip 4, 5 mm breed is. De afmeting van deze gespen zijn 36 mm breed en 7, 5 mm hoog. Het materiaal is mat witmetaal waarin de tekst gegraveerd is. (Zie afbeelding ATJEH 1873-1885 en WESTKUST SUMATRA 1925-1927.
Op de afbeelding zijn de gespen WESTKUST ATJEH 1925-1927 en TIMOR 1911-1919 wel uitgevoerd met de gebruikelijke bevestigingshaken. De tekst is echter erin gegraveerd, terwijl het materiaal van brons is. De afmetingen is 39 mm breed en 8, 5 mm hoog.

Met medewerking van de heer B. W. Wagenaar.
Foto's afkomstig uit de collectie van de heer B. W. Wagenaar en van de auteur.

NOCMAALS DE HOLLANDSE EIHANDGRANAAT

De heer L. Brand zond ons fotocopieën van een aantal afbeeldingen van handgranaten uit het platenboek bij de Beknopte Handleiding tot kennis der Artillerie voor Cadetten der Infanterie, Genie en Cavalerie (boekwerk no. 585 uit 1933.)Hij merkt daarbij op dat de Hollandse eihandgranaat no. 2 zeer veel lijkt op de Engelse Mill no. 36, maar met dit verschil dat de kammen van de Engelse granaat wat afwijken van de Hollandse eihandgranaat no. 2. De afbeelding van de Mill. no. 36 is afkomstig uit het Ontwerp-Voorschrift Handgranaten (no. 1505) van 1945.

J. v. H.

Fig.n 4.a,b (4). Eihandgranaat. Nº2. (N.L.)

(worden niet meer aangemaakt.)

Fig. 4.a

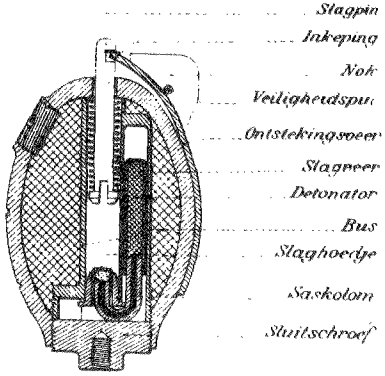

Fig. 4.b

Van boven gezien.

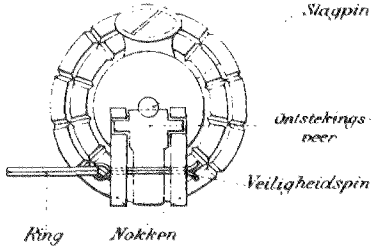

Fig. 3. (4).

Scherpe eihandgranaat. Nº1 en Nº3. (N.L.) Mill no. 36

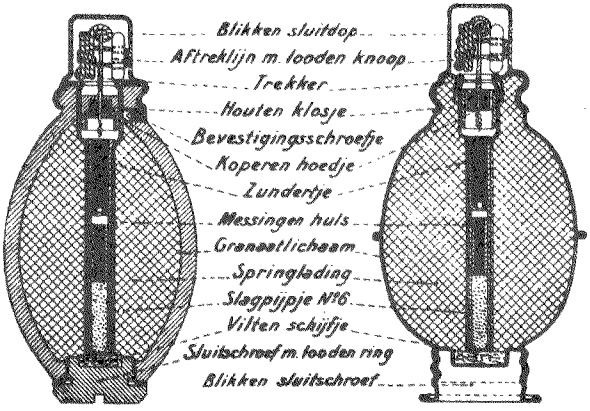

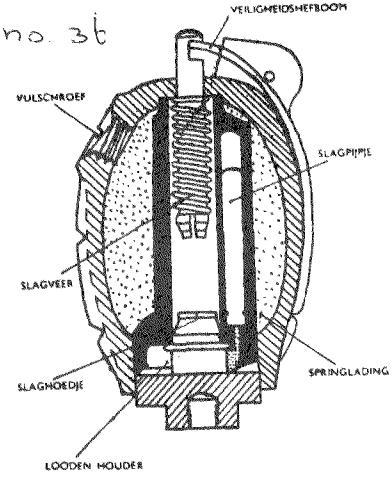

Figuur 2

LITERATUURLIJST no. 14

1. BRENTJENS, H.J.H, en Ch. F. TURRIJN (red.)
Welzijn en krijgsmacht;
Deventer, van Loghum Slaterus, (1977); 380 blz.

2. COOPER, B en J. BARCHELOR
Bommenwerpers, 1914-1939, uit het Engels vertaald;
Rotterdam, Plusproducties, 1977; 65 blz., ill.

3. DANK M.
The Glider Gang; an eyewitness history of World War II glider combat; London, Cassell, (1978); 273 blz., ill.

4. DUFFY, Chr.
The army of Maria Theresa; the armed forces of Imperial Austria 1740-1780;
New York, Hippecrene, (1977); 256 blz.

5. JONES, R.V.
Most secret war; London, Hamish Hamilton, (1978); 556 blz., ill., glossary.
(British scientific intelligence 1939-1945).

6. MOULTON, J.L.
Battle for Antwerp; the liberation of the city and the opening of the Scheldt 1944;
London, Ian Allan ltd., (1978); 208 blz., ill.

7. MÜNCHING, L.L. von
De Nederlandse koopvaardijvloot in de Tweede Wereldoorlog; de lotgevallen van Nederlandse koopvaardijschepen en hun bemanning; (Bussum, Unieboek b.v., 1978); 313 blz., ill.

8. OJEN jr., G.J. van
Leven en werken van Henri Koot (1883-1959);
's Gravenhage, Sectie Krijgsgeschiedenis KL, 1978; 119 blz., ill.
(niet in de handel. Te raadplegen in de meeste grote bibliotheken, in de rijksarchieven en in de grote gemeente-archieven).

9. SMEDTS, M.
Waarheid en leugen in het verzet;
(Maasbree, C. Zelen, 1978); 229 blz.

10. WOLF, H.J. (samenst.)
1928-1978 Honderdvijftig jaar Koninklijke Militaire Academie;
's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1978; 302 blz., ill.

BESTUURSMEDEDELINGEN

Van de penningmeester

Het is weer mogelijk om de nieuwe Tritt uniformkalender te bestellen. De prijs bedraagt ƒ 23,50 per exemplaar, exclusief verzendkosten. Zij die zich de hoge verzendkosten (porto, verpakkingsmateriaal) willen besparen, kunnen de kalenders na bestelling afhalen bij de Sectie Krijsgeschiedenis, Frederikkazerne, gebouw 103 (1e etage), Van-der-Burchlaan 31, 's-Gravenhage, echter alleen na voorafgaand telefonisch overleg met de heren C. A. Heshusius, J. van Hoof of E. W. van Popta (telefoonnummers resp. 733197. 731074 en 732769). Indien u echter prijs stelt op toezending van de kalender (s), wordt ƒ 6,-- verzendkosten per kalender in rekening gebracht. Bestellen is mogelijk door overschrijving van het verschuldigde bedrag op gironummer 2940790 t. n. v. penningmeester Ned. Vereniging ter beoefening van de militaire historie te Doetinchem met vermelding ' ..... ex. Tritt kalender, toezenden' of 'afhalen Sectie Krijgsgesch. '.

Verder zijn nog te bestellen:
..... verenigingsdas (prijs: ƒ 15,-- incl. verzendkosten).
..... ledenlijst (prijs: ƒ 1,50 incl. verzendkosten).
..... lustrumnummer 1976 (prijs: ƒ 7,50 incl. verzendkosten).
..... oude nummers 'Mars et Historia' (prijs: ƒ 1,50 incl. verzendkosten).

U kunt deze artikelen bestellen door overmaking van het verschuldigde bedrag op bovenstaand gironummer met vermelding van het gewenste.

CORRESPONDENTEN:

(3) 'UNIFORMKUNDE'
o.l.v. Dr. F.G. de Wilde, Jan Steenlaan 62, Naarden.

(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN'
o.l.v. H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, Venray.

(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN'
o.l.v. B.C. Cats, Claudiagaarde 72, Bussum en
C. van Ekeris, Anslostraat 183, 's-Gravenhage.

(6) 'WAPENS EN MUNITIE'
o.l.v. J. Lenselink, Oxfordlaan 49, Leiden.

(6A 'GESCHUT TOT 1850' o.l.v. A.F. Lancker, Grote Spie 347, Breda.

(7) 'MILITAIRE MUZIEK'
o.l.v. Mr. R.A. Schimmel, de Mildestraat 57, 's-Gravenhage.

(8) 'HISTORISCHE NEDERLANDSE VERSTERKINGEN (OVERZEE)
o.l.v. A.F. Lancker, Grote Spie 347, Breda.

(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS'
o.l.v. M.K. Zaagman, Ds. van den Boschlaan 225, Rijswijk (Z.-H.).

(10) 'NAPOLEONTICA'
o.l.v. Prof. Dr. H.P.L. Harms Vogts, Utrechtseweg 102, Heelsum.

(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG'
o.l.v. J.H.M. Berlemon, Porceleinvlinder 5, Leiden.

(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN'
o.l.v. A.J. Weekenstroo, Heerenstraat 9-11, Buren.

(13) 'VAANDELS, STANDAARDEN, FANIONS, VLAGGEN'
o.l.v. Stichting voor Banistiek en Heraldiek, 'Huize Midgaard', Aan de Brink, Muiderberg.

(14) 'EERSTE WERELDOORLOG'
o.l.v. Drs. J.C. van Dijk, Grifthorst 16, Leusden - C.

(15) 'KONINKLIJKE MARINE'
o.l.v. L.L. von Münching, Middelweg 85, Wassenaar.

(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE'
o.l.v. Ir. Ch.C. van der Vlis, Anna van Burenlaan 50, Haarlem.

(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' o.l.v. F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, Ermelo.

(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS'
o.l.v. M.C. van der Hoog, Beukenlaan 3, Nijkerk, J. van den Berg, Cronestein 85, Gouda en J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, Heemstede.

(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT'
o.l.v. J. van den Berg, Cronestein 85, Gouda en P.C. Boer, Waterklaver 2, Gouda.

(20) 'KNIL'
o.l.v. W.R. van der Weide, Velperweg 147, Arnhem.

INTERESSEGEBIEDEN, WAAR (NOG) GEEN CORRESPONDENTEN VOOR ZIJN:

(1) 'Krijgsgeschiedenis, Korpsgeschiedenis KL'
(2) 'Tradities en ceremonieel'
(21) 'Militaire bibliografie, tijdschriften'

*** De tussen haakjes geplaatste nummers zijn indicaties t.b.v. de ledenlijst.